Leto XXVI. Poštnina plačana v gotovini Postgebühr bar bezahlt Ljubljana, 27. aprila 1944. Štev. 17

DOMOVINA in KMETSKI LIST

Verwaltung und Schriftleitung · Uprava in uredništvo: Puccinijeva 5 — Fel. 31-22—31-26 — Erscheint wöchentlich · Izhaja vsak teden

Festbezugspreis jährlich · Naročnina letno Lir 24 — Einzelverkaufspreis · Posamezna številka Cent. 80.

Pod slovenskim praporom

Na dan letošnjega 20. aprila smo zapisali v kroniko sedanje velike vojne dva pomembna dogodka: razvitje slovenske trobojnice in prisego slovenskih domobrancev.

Ljubljana se je za veliko slovesnost dostojno pripravila. Prazniční dan se je pričel z mogočnimi zvoki budnice domobranske godbe. Množice so nato pohitele pred palačo Pokrajinske uprave, kjer je ob navzočnosti prezidenta generala Rupnika in skupinskega vodje SS generala Rösenerja ter številnih drugih predstavnikov zaplapolala slovenska zastava poleg nemške, s čimer je bila simbolizirana trajna složnost obeh narodov. Zbrana množica je globoko ganjena prisostvovala slovesnim trenutkom, ko sta se obe zastavi dvigali vsaka na svoj drog.

Tako nam je bila po več letih spet vrnjena naša krasna trobojnica. Njene živahne barve so bile v čudovit okras pomladnemu dnevu, ki naj bi bil znamilec nove srečnejše bodočnosti slovenskega naroda. Slovenska zastava je zaplapolala ob zvokih naše narodne himne. Kdor koli je prisostvoval slovesnosti, ga je najmočneje prevzel ta svečani dogodek. Slovenci ljubimo svojo zastavo in svojo himno. Majhni smo, a zato je tem globlja naša ljubezen do obeh izrazov našega domovinskega čustvovanja. Dejstvo, da se je slovenska zastava razvila istočasno ob nemški, je pa narodu živo predočilo, na koga je navezana usoda slovenskega naroda. Ob takem prepričevalnem dejstvu je odveč izgubljati poudarke, to je treba občutiti z zdravo pametjo in iskrenim mišljenjem. Radostni obrazi tistih, ki so bili priče svečanosti, prav tako pa tudi tistih, ki so še naslednje dni veselo pozdravljali slovensko zastavo, plapolajočo z balkona vladne palače, so govorili, da smo se Slovenci zavedli pomena svečane ure pa tudi pomena nalog, ki jih moramo še izvršiti, da bomo vredni svoje svetinje, svoje prelepe narodne trobojnice.

Druga svečanost tega dne — slovesna zaprisega domobrancev na Stadionu — je bila učinkovita po svojem vojaškem značaju in po pomenu prisege, ki je naše domobrance zapisala zvestobi. Potem ko je g. škof dr. Gregorij Rožman opravil mašo na prostem, sta general Rösener in prezident Rupnik pregledala čete, nakar se je začel glavni del svečanosti. Po počastitvi padlih nemških in slovenskih borcev je stopil na oder general Rösener, ki je v zelo pomembnem nagovoru opozarjal domobrance na veličino vojaških dolžnosti in na pomen prisege.

Iz majhnih čet legionarjev je po lanskem 24. septembru zraslo slovensko domobranstvo. Iz majhne čredice se je posrečilo narediti uglednо vojsko, ki je zdaj dobro izvežbana in dobro opremljena. Predvsem pa jo preveva vera v domovino, katero hočejo braniti in ohraniti čisto. Zvestoba, disciplina, hrabrost in borbenost so vrline, ki morajo biti doma pri domobrancih. Gre za naš obstanek ali za našo propast. Ne gre samo za Nemčijo, tudi ne gre samo za to ali ono državo. Gre za to — je naglašal general Rösener — ali po naši borbenosti, pripravljenosti in odločnosti hočemo živeti v urejenih državah ali pa bomo dopustili, da nam bosta zavladala boljševizem in banditstvo. Kdor ni hraber, borben in odločen, je nezvest tovarišem, staršinam, družini in domovini. Zvestoba je najvišje dobro na zemlji. Ime Slovensko domobranstvo obvezuje vsakega pripadnika, da brani svojo domovino pred banditi in njihovimi pomagači. Vojna bo nekoč končana. Tedaj bomo čitali v zapiskih zgodovine o hrabrih vojakih slovenskega domobranstva, ki so se iz srčne zvestobe borili za svojo domovino.

General Rösener je sprejel slovenske domobrance v borbeno skupnost svojih vojakov. Prisega, ki ima ozir na Vodjo velikonemškega Rajha, bo držala zvestobo: kadar koli bi bili Slovenci v stiski in nevarnosti, vedno se lahko zanesemo nanj in na njegove može. Na meč so nato ponavljali domobranci naslednje prisego: »Prisegam pri vsemogočnem Bogu, da bom zvest, hraber in svojim nadrejenim pokoren, da bom v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom Vodje Velike Nemčije, z SS četami in policijo proti banditom in komunizmu kakor tudi njegovim zaveznikom svoje dolžnosti vestno izpolnjeval za svojo slovensko domovino kot del svobodne Evrope. Za ta boj sem pripravljen žrtvovati tudi svoje življenje. Tako mi Bog pomagaj!«

S to prisego so slovenski domobranci na življenje in smrt izrekli svojo pripravljenost za obrambo domovine. Za to svojo izpoved so bili deležni navdušenega pozdrava, s katerim jih je sprejela Ljubljana, ko so prikorakali v mesto ter defilirali pred generalom Rösenerjem in prezidentom Rupnikom. Obsuti s cvetjem in zlasti bodreni z manifestacijami mladine so se domobranci vrnili v svoje vojašnice. Vtisi tega dne so ostali neizbrisni. Ogromna večina, ki je trezno spregledala in se pravočasno zavedla pomena sedanje vojne, je s tem dnem dobila novega bodrila za bodoče velike čase, katerim gremo nezadržno naproti. Vsem drugim pa je veljal in še venomer velja naslednji opomin generala Rösenerja: »Pozivam vse one ljudi, ki so doslej stali ob strani, naj se uvrstijo med vas, domobrance, in naj se skupaj z vami borijo za svobodo svojega naroda proti banditom, proti komunistom in njihovim pomagačem. So to ljudje, ki so nekoč prisegli na osebnosti, katerih danes ni več, ali pa so svojo domovino nesrečno zapustili in izdali. Kdor hoče prisego tem izdajalcem še naprej držati, izdaja svoj narod, svojo domovino, svojo družino in se sam izloča iz narodne skupnosti!«

PREGLED VOJNIH DOGODKOV

»Mir pred viharjem« — tako označujejo v Berlinu začasno zatišje, ki je pretekli teden nastopilo na bojiščih. Ni dvoma, da bo v kratkem prišlo do novih velikanskih spopadov, za katere se na vseh straneh vršijo velike priprave. Na nemški strani drdrajo brez odmora kolona za kolono proti bojiščem. Še ni jasno razvidno, pravijo nemški poročevalci, kak cilj imajo te kolone. Iz številnih polkov in divizij pa je razvidno, da spadajo vse te močne in dobro oborožene edinice, ki delajo izredno svež vtis, k onim operativnim vzhodnim rezervam, ki doslej še niso bile v boju. Nemci hočejo biti pripravljeni ne samo na zapadu, marveč tudi na vzhodu. Očitno je, da se pripravlja boljševiško poveljništvo na novo veliko ofenzivo, ki naj bi se izvršila istočasno z bližnjo angloameriško invazijo. Nemški vojaški krogi torej upravičeno naglašajo, da je današnji položaj na evropskih bojiščih »zatišje« pred burjo«. Angleži in Američani so zadnje čase poostrili svojo letalsko ofenzivo, temu primerne so pa tudi njihove povečane izgube. Nemško vojno poročilo je v torek podalo naslednji pregled:

Führerjev glavni stan, 25. apr. DNB. Vrhovno poveljništvo oboroženih sil objavlja:

Na področju Sevastopolja je sovražnik tudi včeraj nadaljeval svoje silovite napade. Po žilavem boju so se ti napadi izjalovili ob odporu naših čet, ki so jih bojni brodovi vojne mornarice z dobrim učinkom podpirali. V letalskih bojih je bilo sestreljenih 32 sovjetskih letal, protiletalsko topništvo in zaščitne ladje vojne mornarice pa so uničile nadaljnjih 24 letal.

Med Karpati in zgornjim Dnjestrom so odbile nemške in madžarske čete močne sovražnikove protinapade. Madžarski oddelki so tamkaj uničili 24 oklopnikov.

Južnozapadno od Kovelja je bila po večdnevnih hudih bojih in na težkem ozemlju obkoljena glavnina neke boljševiške konjeniške divizije ter uničena. Sovjetske čete so izgubile več tisoč padlih in številne ujetnike. Zaplenjenih je bilo 38 topov in številno drugo orožje.

Podčastnik Knispel v nekem težkem oklopniškem oddelku na vzhodu je od julija 1942 do marca 1944 uničil 101 oklopnik.

Bojna jata Immelmann se je pod poveljstvom svojega komodora nosilca viteškega križca podpolkovnika Stepa posebno odlikovala na vzhodnem bojišču.

Na nettunskem predmostju je bilo s protinapadom zopet osvojeno začasno izgubljeno oporišče. Na vzhodnem bojišču predmostja so bili odbiti krajevni sovražnikovi napadi.

Bojni letalci so uspešno napadli zbirališča motornih vozil in oskrbovalna skladišča za cassinskim bojiščem. Oddelek težkih nemških bojnih letal je v pretekli noči bombardiral pristaniške naprave Neaplja z dobrim uspehom.

Severnoameriški bombniki so napadli včeraj kraje v Rumuniji, predvsem mestno področje Bukarešte. Pri tem so nemške in rumunske sile letalske obrambe uničile 25 sovražnikovih letal.

Pri obrambi sovražnikovih napadov na razne kraje na področju Monakova in Friedrichshafna je bilo sestreljenih 97 severnoameriških letal.

Angleški bombniki so izvedli v pretekli noči ob prekršitvi švicarske nevtralnosti težak strahovalni napad na Monakovo. Povzročena je bila škoda v stanovanjskih okrajih in izgube med prebivalstvom. Nenadomestljive kulturne zgradbe so postale žrtev sovražnikovega strahovanja. Tudi mesti Karlsruhe in Mannheim sta bili cilj angleških strahovalnih napadov. V težkih obrambnih okoliščinah so naše sile letalske obrambe sestrelile 45 angleških bombnikov.

Nemška brza bojna letala so napadla posamezne cilje v vzhodni Angliji.

DOMAČE NOVICE

* **Amnestija.** Ob Führerjevem rojstnem dnevu je Vrhovni komisar dr. Rainer odredil, da se v Ljubljanski pokrajini amnestira kazen 361 pravomočno obsojenim pod pogojem, da se v času treh let dobro vedejo. S tem so bile pogojno odpuščene zaporne kazni v celotnem iznosu 126 let, 6 mesecev in 10 dni, kakor tudi globe v znesku 75.359 lir. Razen tega se je s pomilostitvijo ustavilo 643 v Ljubljanski pokrajini tekočih in še nepravomočnih razsojenih kazenskih predmetov. 19. aprila so bili po kratkem pouku od strani domačih sodnih organov izpuščeni tisti, ki so bili v preiskovalnem zaporu.

* **Semenski krompir iz Nemčije** bo verjetno v kratkem dospel. Prišli bosta vrsti »Ackersegen« in »Bintje«. Hlevski gnoj je treba takoj zaorati, če ga niste že jeseni, zemljo pa dobro pripraviti, da bo rahla, lahka in sipka. Če bi se imela zemlja do saditve zaplevel'ti, jo je treba pred saditvijo še enkrat dobro prevleči.

* **Usoden sprehod dveh dečkov.** V Trstu sta šla 10letni Livij Gerlan in 13letni Julij Štok na nedeljski sprehod ob morju. Gerlan je spotoma opazil dve ročni bombi, nakar sta ju dečka vrtila. Naenkrat je bomba eksplodirala Gerlanu in ga raztrgala tako, da so noge odletele tri metre daleč in je obležal na mestu mrtev. Julij Štok je bil hudo ranjen.

* **Naredba o prepovedi sajenja visokih rastlin ob železniških progah** določa: Prepovedano je saditi visoke rastline (koruzo, sončnice, konopljo, sirek in natiški fižol) na zemljiščih ob železniških progah v oddaljenost do 100 m od zunanjih tračnic. Prekrški se kaznujejo z denarno kaznijo do 500 lir in v primeru neplačila denarne kazni v odrejenem roku z zaporom do 30 dni. Razen tega mora prekršitelj prepovedi odstraniti posajene visoke rastline, sicer se le-te odstranijo prisilno na njegove stroške po določbah zakona o občem upravnem postopku.

* **Zeleni Jurij** je prišel letos v deželo z obilnim cvetjem in zelenjem. Vrstijo se nam lepi dnevi. Drevje se zelo lepo razcvita, vendar bo letos hrošč̌evo leto in bo treba čim bolj odločno zatirati to nadlego. Starši in učitelji naj že zdaj navajajo mladino, da bo letos, ko moramo veliko skrb posvetiti preskrbi prehrane, čim bolj zatirala hrošče in druge škodljivce.

* **Dve železničarski kuhinji v Ljubljani** sta bili 20. aprila izročeni svojemu namenu. Prva je urejena za kurilnico na glavnem kolodvoru, druga pa na šišenskem kolodvoru. Otvoritev se je izvršila s primerno svečanostjo. Obe kuhinji bosta dopolnjeni še z novimi kopalnicami in umivalnicami in ustanovila se bo še kuhinja za vlakospremno osebje na glavnem kolodvoru in nato sčasoma in po možnosti še kuhinje na drugih postajah.

* **V Gorjah pri Bledu** je umrl na velikonočni ponedeljek po daljši bolezni 80letni Vinko Černe, daleč naokoli znani trgovec, posestnik, gostilničar in poštni uradnik v pokoju. Nadalje sta tam umrla gozdar Viktor Svoboda in v najlepših letih posestnikov sin Janez Ferjan.

* **102 leti stara Spodnještajerka** živi v Rimskih Toplicah. 15. aprila so jo počastili s posebno slovesnostjo. Vrla spodnještajerska rojakinja, ki je učakala izredno starost, je Helena Škerjančeva, ki se je rodila na Teharju ter je bila 50 let poročena s čevljarskim mojstrom Škerjancem, ki je umrl pred 28 leti. Sina je izgubila v prvi svetovni vojni. Sivolasa ženica je še vedno dobre volje in celo še rada poprime za lahko delo.

* **Protikomunistična akademija dijakinj nižjih razredov ljubljanskih srednjih šol** je bila prirejena preteklo nedeljo dopoldne v največji ljubljanski dvorani. Spored je bil zelo ustrezen in je žel mnogo priznanja. Dijakinje, ki so docela napolnile dvorano, so navdušeno pozdravljale prezidentovo soprogo go. Olgo Rupnikovo in slovensko domobranstvo.

* **Bogomir Fegic.** V Ljubljani je umrl dolgoletni mestni učitelj 6. mešane ljudske šole g. Bogomir Fegic. Po rodu je bil iz Ajdovščine. Polnih 39 let in 7 mesecev se je posvečal vzgoji mladine. Učiteljstvo je izgubilo odličnega tovariša, šola pa zglednega vzgojitelja.

* **Lesni industrijec g. Franjo Rus** je po daljšem bolehanju umrl pretekli petek v Ljubljani. Izgubili smo odličnega, značajnega moža, zglednega družinskega glavarja. Rodil se je leta 1877. v vasi Travniku v Loškem potoku, kjer se je že mlad posvetil lesni trgovini in je pozneje vodil še gostilno. Pred 20 leti si je ustvaril nov dom v Ljubljani, obenem pa je razvil lesno industrijo v Mrzlem studencu na Kočevskem. Tako na Dolenjskem kakor v Ljubljani je bil iskreno spoštovan, o čemer je pričal tudi njegov pogreb preteklo nedeljo popoldne.

„Le predi, dékle, predi!...“

V listih smo zadnje čase čitali poziv, naj se naše žene in dekleta zopet vrnejo h kolovratu, ki mu bo pri obnovi naše domovine pripadla važna vloga in naloga. Ta poziv je vsega upoštevanja vreden.

V naših muzejih je kolovrat že znamenitost ter ima že muzejsko vrednost. Mnogi podeželski ljudje niti več ne poznajo domačega platna, dočim domačega sukna niso niti videli. Toda napredek ne prodira na vsej črti enako hitro ter je tudi v tem pogledu relativen, kakor je relativno vse.

Niso se še ustavili vsi kolovrati in četudi je tovarniško platno v mirni dobi izredno poceni, ni še moglo izpodriniti domačega. Moderni proizvodni način ter proces ni še mogel zavladati povsem ter še ni zasužnil kmeta, kjer je kmet odrezan od širokih tokov življenja današnjega produkcijskega sistema.

Ali si morete misliti večje nasprotje: v dolini so na letovišču tako zvani mondeni letoviščarji, ljudje, ki so se umaknili iz »raja« civilizacije — v dolini je mondeno letovišče, nekaj kilometrov v gorah pa še žive kmetje patriarhalno življenje?! Prav tako veliko nasprotje je med naprednostjo teh kmetov in zastarelim načinom življenja po eni strani. Ta kmet se še oblači v obleko iz domače volne in perilo iz domačega platna. Pri sleherni hiši pozimi še predejo ter imajo po več kolovratov, kakršne radi kupujejo ljubitelji starin. Ko prideš v gorski svet, se ti zdi, da si zasukal čas za 100 let nazaj, da ti stopa pred oči življenje naših pradedov.

Kljub temu ti ljudje niso tako odrezani od sveta, da ne bi poznali pridobitev civilizacije, da bi ne znali ceniti izdelkov moderne proizvodnje in da bi se ne zavedali, kako lahko postane usoden moderni produkcijski sistem zanje. Morda prihajajo celo bolj pogosto v mesta kakor kmetje iz dolin. In povsod, pri sleherni hiši so naročeni vsaj na en časnik. Pri vsaki hiši najdeš knjige, tu in tam celo od najstarejših izza reformacije do najnovejših. Povsod si presenečen nad inteligenco teh ljudi in čutiš neko svojstveno, kmečko kulturo, umirjenost ter uravnanost, urejenost ter ustaljenost po nezapisanih formah in zakonih. Življenjske izkušnje, prilagoditev naravi, zdrava tradicija in borba za obstoj so oblikovali tega »hribovskega« človeka. In ta človek ni konservativen. Ne drži se starega izročila zaradi konservativnosti. Tako mu najbolje kaže. Ne kaže mu, da bi kupoval platno, ker bi se zaradi tega produkcijski stroški v njegovem gospodarstvu ne zmanjšali. S samim pridelovanjem lanu ni denarnih stroškov, odnosno produkcijski stroški so tu v delu in času in ne neposredno v denarju. Kmet pač ne najema delavcev za pridelovanje lanu, svojega dela pa ne računa nikdar med produkcijske stroške. Predice predejo pozimi, ko bi itak ne mogle bolje porabiti časa. Kakor hitro bi moral hribovski kmet začeti kupovati surovine, ki jih lahko pridela doma, bi bilo njegovo gospodarstvo deficitno. Za uravnavanje izdatkov so potrebni dohodki, se pravi, če hoče kmet kupovati, mora tudi prodajati. Glavni njegov izdatek so davki in zanje mora imeti brezpogojno denar. Kupiti pa mora pražnjo obleko, dočim je za delo obleka iz domačih pridelkov boljša že zaradi trpežnosti. Hribovski kmet prodaja predvsem les in živino. V trgovini z lesom je v mirni dobi večkrat zastoj, pa tudi za živino so kupci včasih redkejši. Zato mora kmet skrčiti izdatke na najmanj. Sam čuti, da je najbolje, če je čim bolj odrezan od doline v tem pogledu, da pušča čim manj denarja v nji, kar pomeni, da mora biti čim bolj neodvisen, samostojen. To je neke vrste avtarkija, ki ni izum sedanjosti. Že od njega dni je tako, da je kmet bolj neodvisen, čim manj je odvisen od menjalnega gospodarstva. Neodvisnejši je pa tem bolj, čim manj pogreša industrijske izdelke, čim bolj se osamosvoji od industrijskega trga. Popolno se seveda ne more osamosvojiti, a velik uspeh je že, če mu ni treba izsekavati gozda, ko les nima cene. Vsekakor je kolovrat med najvažnejšimi orodji našega kmeta, a prav bo, če se udomači tudi v mestu.

Na bojiščih proti komunistom

Poročila z naših domačih bojišč javljajo, da so komunistični porazi že skoraj vsakdanji. Tako je nedavno prišlo do velikih spopadov med komunisti in domobranci na področju Sopot—Sovra—Vrsnik na Notranjskem. Borba je bila sicer kratka, toda zelo zagrizena. Na koncu so domobranci našteli 30 komunističnih mrličev. Koliko so jih komunisti odpeljali s seboj, ni znano. Tudi ranjencev je moralo biti večje število. Nadalje so komunisti doživeli velik poraz na Črnem vrhu pri Idriji. Od nemških krogel je padlo veliko število komunistov, mnogo pa je bilo zajetih. Med obilnim plenom so bili tudi štirje topovi.

Pri Trebelnem in okolici se je zadnji čas mudila »Gubčeva brigada« in pa še nekatera krdela iz drugih brigad. V vas so pripeljali celo nekaj topov. Dne 14. aprila pa so se novomeški domobranci razvrstili k napadu. Po celodnevni bitki so bili komunisti poraženi in so se razpršili. Mrličev niso utegnili vzeti s seboj. Domobranci so zaplenili tri topove in mnogo avtomatičnega orožja, kar vse so pripeljali v Novo mesto.

Nova postojanka domobrancev je v Št. Jerneju na Dolenjskem. Ljudstvo jih je zadovoljno sprejelo in postreglo. Takoj po sprejemu je bilo veliko protikomunistično zborovanje. Tudi iz drugih dolenjskih krajev poročajo o zmagah nad komunisti. V Mirenski dolini je tržiška domobranska posadka pobila 6 komunistov okrog Št. Ruperta in pri tem se je 14 prisilnih mobilizirancev javilo domobrancem. Pri Stopičah so komunisti sami razstrelili nekaj bunkerjev, ki so jih bili prej sami postavili. Brzčas se pripravljajo na umik.

Domobranci iz Vehkih Lašč so pred dnevi izvedli napad proti Sv. Gregorju, kjer se je že dolgo časa skrivalo več komunističnih krdel in odkoder so zlasti hodili k napadom na kolono, ki je prihajala iz Ljubljane proti Ribnici in obratno. Domobranci so komuniste presenetili ponoči. Ubitih je bilo 40 komunistov, med njimi dva politkomisarja, zajetih pa je bilo 24 in neka komunistka. Od zaplenjenega orožja sta bila važna dva minometa in več težkih strojnic. V neki hiši so našli vso pisarno »Levstikove brigade« in v njej tudi brigadno zastavo. To je slovenska zastava s Titovo zvezdo v sredi. Zastavo so pripeljali v Ljubljano.

Vsa zadnja poročila iz dolenjskih krajev poročajo o žalostnem stanju med prebivalstvom. Dela je dosti, delavstva pa primanjkuje. Zaradi enostranske in slabe prehrane močno pešajo ljudske moči. V raznih krajih, ki so pod komunistično oblastjo, že celih 7 mesecev nimajo soli, kvasa, olja, masti in sladkorja. Tihotapci plačujejo sol po 30 lir kg, a preden pride potrošnikom v roke, se podraži na 60 lir. Ljudje hodijo peš po moko v Trst. Ta pot je dolga čez 200 km v eno samo smer, in to po gozdu. Toda glad terja svoje. Ob takem stanju in ob neprestanih izgubah ni čudno, da je »navdušenje« že davno splahnelo.

* **Nov odvetnik.** V imenik odvetnikov je bil vpisan gosp. Rudolf Zorc s sedežem v Ljubljani, Frančiškanska ulica 10.

* **Svetel zgled zveste službe** je Urška **Penetova,** ki je pretekli ponedeljek praznovala svoj 85. rojstni dan in obenem 62letnico, odkar je nepretrgoma v službi pri staro znani Anžičevi gostilni, po domače pri Ožbinčku na Poljanski cesti 68. v Ljubljani. Že polnih 62 let se pridno suče v kuhinji in po drugih gospodinjskih poslih. Delo in poštenje jo je ohranilo do poznih let čilo in zdravo v zadovoljstvo družine in številnih gostov.

* **Stolica za slovenski jezik na tržaški univerzi** je velika pridobitev Slovencev v splošnem kulturnem pogledu, še zlasti pa za primorske rojake. Da so sedaj na tržaški univerzi predavanja o slovenskem jeziku in slovstvu, je predvsem zasluga rektorja prof. dr. Viore. Slovenska knjižnica pa je še pomanjkljiva in bo morala Ljubljana priskočiti na pomoč.

* **Žrtve streliva.** Iz krajev, ki jih je najbolj obiskala vojna, še vedno prihajajo novice o nesrečah z raznimi razstrelivi. Tako poročajo iz Gorice: Neki 65letni kmet iz Dornberga in hči sta šla na polje. Ko sta korakala po stezi, je oče zadel ob granato, ki je ležala v travi. Nevarno orožje je eksplodiralo in s svojimi drobci razmesarilo oba. Oče je bil na mestu mrtev, 33letna hči pa je podlegla za ranami v goriški bolnišnici. Dogodek je ponoven opomin vse, ki imajo opravka na polju, travniku, v logu ali vinogradu, naj bodo previdni, čim zagledajo kak sumljiv predmet.

* **220 vagonov sadja** je pridelala lani Spodnje Štajerska predelovalnica svežega sadja. Že na pomlad 1942 je bila ustanovljena posebna zadruga za predelovanje sadja s sedežem v Mariboru. Leta 1942. so v štirih tovarnah predelali 376 vagonov spodnještajerskega sadja v 118 vagonov najboljših sadnih sokov, razen tega so izdelali 200 vagonov jabolčne in bučne mezge. Lani pa je družba, kakor rečeno, predelala 220 vagonov svežega sanja in je v celoti izpolnila svojo nalogo. naprave v Mariboru in v Celju se še stalno izpopolnjujejo.

Sovjetska ostrostrelka

Že večkrat smo čitali, da Sovjeti pošiljajo na fronto tudi ženske oddelke. Kakšna je vzgoja teh bojevnic in kakšno je njihovo zadržanje, nam pové vojni poročevalec dr. Joahim Fischer v naslednjem daljšem dopisu z vzhodne fronte:

Sonja Artiševskaja je stala molče s povešanimi očmi v nizki postojanki, napravljeni iz debel. Poveljnik, mlad stotnik, je motril dekle, ki je stalo pred njim v uniformi sovjetskega vojaka. Kakih 20 let je stara, ženske oblike so grobo zakrite z obleko. Šele ko je odložila čelado, jo je bilo po laseh mogoče prepoznati za žensko. Obraz je bil mrk. Dekle je bilo prestrašeno, pač pod vtisi grozovitih pripovedi, da bo v ujetništvu mučena in umorjena. Pred stotnikom so na surovi mizi ležali papirji Sonje Artiševske, ostrostrelke 3. komsomolske brigade. V knjižici je bil potrdil narednik Kazimirenko, da je Sonja Artiševskaja pri Jamišču južno od Glistine dne 4. in 7. februarja ter 13. in 19. februarja kot ostrostrelka ustrelila po enega nemškega vojaka, dne 22. ter 27. februarja, nadalje 2. in 4. kakor tudi 9. marca pa po dva nemška vojaka. V poslednjem predalcu je bilo 12. marca — tisti dan, ko je bila potem ujeta — zapisano, da je skupno ustrelila 14 nemških vojakov.

Dekle je molčalo. Molčali so tudi nemški vojaki. Stotnik je še čakal, kakor da mora nekako premagati ta neverjetni doživljaj. Potem je vprašal Sonjo Artiševsko, kako je vendar prišla do vsega tega. Pričela je govoriti kakor odrešena in Nemci so poslušali poročilo ostrostrelke Sonje Artiševske.

Staršev ne pozna. V šolo je hodila, učila se je tudi nemščine. Rodila se je leta 1925. Sosedje so govorili, da so bili njeni starši kot pripadniki prejšnjega režima izgnani. V Moskvi je živela. Tja je prišla pred petimi leti v tovarno št. 17., ki izdeluje motorje. Zaposlena je bila pri prvem traku, pozneje pa je prišla v risalnico, kjer je ostala do pričetka vojne. Potem je bila izseljena, toda februarja 1943 se je spet vrnila iz Omska v Moskvo. Tu se je poročila z nekim podporočnikom, ki pa je kmalu nato padel pri Jelnji. Pripomnila je:

»Ne vem, od njega nisem dobila nobene pošte več in tankisti naglo umirajo... Lani avgusta sem bila pri naboru in 2. septembra sem prišla k ženski milici. Poslali so nas v vojašnico, niso nas nadalje izpraševali, marveč samo preiskali. Poročene žene brez otrok so kakor samske. Mnoge izmed nas so potem poizkušale na vse načine, da bi od kakšnega moža še dobile otroka, toda to ni mnogo koristilo. Naš poveljnik je dal dve tovarišici ustreliti, ko sta zanosili. Potem so nas dodelili k protiletalskim oddelkom. Sledila pa je velika čistka. Proti koncu septembra so bila izbrana vsa zdrava in močna dekleta in žene, in oktobra so nas že dodelili k 3. komsomolski brigadi. Tam so nas vežbale ženske, ki so imele oficirski čin. Nadalje so nas vežbali izkušeni ostrostrelci. V začetku decembra so sestavili četo, ki je odrinila v Smolensk. Tam so nas vežbali v gozdnem taborišču Krasnem Boru, v bližini Katina. Ravnali so z nami kakor z vojaki, še trje. Samo dekleta, ki so ljubimkala s poveljniki in političnimi častniki, so bila na boljšem. Ravnali so z nami prav tako neizprosno kakor s sovtskimi armisti. Jed je bila pičla. V začetku januarja so prišle k nam ostrostrelke, ki so se že borile na fronti na Orši. Naročeno jim je bilo, da nas dokončno izurijo. Ta dekleta so nam govorila, kako dobro jim je bilo na fronti. Nikdo ni slabo ravnal z njimi in živela so povsem svobodno. Tedaj sem si mislila, da je možno le eno: stran iz tega taborišča! Dogovorila sem se z nekaterimi tovarišicami in po nekaj dneh smo že odrinile. Peljale smo se z nekim ženskim poročnikom, z židinjo, ki je bila zelo lena, po železnici proti Ljosnu. Potem smo morale peš dalje in smo potem vzdolž fronte ob Vitebsku prišle v Gorodok. Tam so nas dodelili ženskemu oddelku, ki je stražil prometne naprave. Vsega skupaj je bilo za eno četo žensk, od te čete pa sta bila dva voda dodeljena za straženje armadnega štaba. Nastanili so nas v neki hiši, v kateri smo po štiri dekleta spala v majhnem prostoru. Vsega skupaj nas je bilo 28 deklet. Neki večer so pijani častniki vdrli skozi vrata in nas napadli. Branile smo se. Ena izmed tovarišic je s pištolo ustrelila stotnika. Potem smo vsaj imele mir, vendar pa so nas že naslednji dan odposlali h četi, ki je bila nastanjena bliže Vitebska, v vasici ob jezeru, severnozapadno od tega mesta. Sledila je velika preiskava, toda zgodilo se ni nič hujšega. Tista židinja, ki nas je bila takrat spremljala na vlaku, nas je ozmerjala, naj vendar ne bomo tako malenkostne!«

Sonja Artiševskaja je umolknila, kakor da se sramuje. Tudi obrazi Nemcev so molčali. Po kratkem premoru je nadaljevala: »Z nekaterimi dekleti smo naslednje jutro, potem ko smo prenočile v vaškem kopališču, šle h poveljniku armade in ga prosile, naj poskrbi, da pridemo od tod. Hudobno se je zarežal in rekel: ‚Vam že še zasolim, ker :e tako malenkostne — za kaj pa ste sposobne, ne?'... Ena izmed deklet, Valerija po imenu, je zavpila, da je boljševistka, ki se hoče boriti za domovino; rekla je, da smo zato postale bojevnice, ne pa za nesramnosti pijanih izdajalcev. Da, in nato so na odpravili. Dali so nam bojevniško opreme in čelade ter nas spravili v postojanko. Najstarejša med nami, ki je že dosegla čin narednika, po imenu Anuška Aksimova, je bila naša poveljnica. Že naslednji dan je granata ubila prvo izmed nas, dve drugi sta padli zaradi strelov v glavo, neka tovarišica pa je izginila z židovskim intendantom; tako smo ostale le še tri. Izvršile smo svojo dolžnost — in zdaj, zdaj sem tu.«

Sonja Artiševskaja je spet umolknila.

Njeni pogledi so vpraševali v stiski: »Mar me boste ustrelili? Kaj boste storili z menoj?«

Stotnik si je pogladil razmršeno brado in je rekel: »Odvedito jo k diviziji!« Nato se je dvignil. Ni mu bilo kot Nemcu mogoče soditi. Kakor da je njegovemu zapadnoevropskemu pojmovanju prepovedano razumeti vse tisto, kar je Sonja Artiševskaja pripovedala zateglo in polglasno.

Tudi ona se je dvignila. Tolmač ji je rekel, da mora dalje, k diviziji. Sonja je vstala, po obleki bojevnica in ostrostrelka, po kretnjah ženska. Nagnila je glavo, kakor to store le mlada dekleta, kadar pozdravijo, in je odšla iz zakloniščа v spremstvu vojaka, noseč s seboj čelado, kakor ročno torbico.

Stotnik je gledal zanjo in rekel: »Ali razumete to? Oni gojijo sovraštvo in se tega navadijo. Iz moških napravljajo zveri, iz žensk krvoločne morske volkove, strelce, ki zavoljo svoje ženske svobode rajši streljajo moške. Ta boljševizem je ves zakrnel v svojem sovraštvu.

Hišno-gospodinjski posli

Vprašanje socialne zaščite in strokovne izpopolnitve hišno-gospodinjskih poslov je zelo važno. Pojavlja se v vseh državah. Rešitve so različne in jih je treba pripisovati javnemu skrbstvu ali zasebnim pobudam. Uspehi so po večini nepopolni.

Obsežnost in važnost zadeve sta odvisni v prvi vrsti od načina, kako se dekleta odločajo za to službo in kako se pripravljajo za poklic. Na drugi strani pa vpliva značaj zaposlitve, zlasti družinska skupnost z delodajalcem in celodnevno izvrševanje poverjenih poslov.

Dekle, ki se odloči za ta poklic, pride z dežele (deloma tudi iz revnejših mestnih družin) z nekaj splošne predpriprave, ki je večinoma pomanjkljiva. Nato stopi v službo, ne da bi mogla pravilno presoditi, ali je izbrano delo zanjo primerno. Nihče ne skrbi za zdravstveno in psihotehnično ugotovitev poklicne sposobnosti. Delodajalec pa ne pozna značaja in strokovnih lastnosti posla. Zato tudi ne more oceniti, ali je sposoben za službo in ali se bo lahko znašel v novih razmerah.

Posledice te nejasnosti so različne. V nekaterih primerih se kažejo v medsebojnem nezaupanju, neprimernem obnašanju ter slabših delovnih in plačilnih pogojih. Deloma vpliva tudi na razvoj dekletovega značaja in s tem na njeno bodočnost. Številni so primeri, ko dekleta moralno propadejo prav zaradi pomanjkljivega brezvestnega zadržanja, oziroma zaradi neprimerne zaposlitve. Gospodar se mora zavedati odgovornosti družinskega glavarja, ki ni omejena le na otroke in druge sorodnike, temveč se nanaša tudi na uslužbence, to je: na vse člane iste družinske skupnosti.

Prezgodnja zaposlitev in pomanjkanje nadaljnje strokovne izpopolnitve preko okvira izbrane službe povzročata enostransko opredelitev, ki se maščuje pri iskanju druge zaposlitve. Za večino takih poslov predstavlja sprememba službe velike ovire in vedno večje neprijetnosti. Zaradi tega ne

Vinko Gaberski: 4

Po sili cigan

Starčeva povest o mladih dneh

Učitelj Božič pa je bil ne samo vesten vzgojitelj, ampak tudi človek predobrega srca; zato je strašno trpel. Najbolj se mu je smilila gospa, ki bo, vsa brez moči in tolažbe, sedaj morala čuti še strašno novico, da je izgubila tudi edinega otroka. Božič se je bal zasledovati svoje misli, a odtegniti se jim ni mogel. Osrednja je bila misel na Branka, ki ga mora rešiti na vsak način. Tu se mu je zdelo gotovo le eno, namreč da cigani res ne ostanejo na ozemlju Hrvatske, in da se ne bodo skušali prebiti kam v Dalmacijo, ampak da pojdejo naravnost v Bosno, in od tam v pravo Turčijo. Za to domnevo je govorilo dejstvo, da se turškim ciganom na Hrvatskem za poslej res ni obetalo nič prida, in pa gotovost, da bi Branka ljudje in oblasti tukaj vendar izsledile živega. Težko si je skoro misliti, da bi stric Milan bil ciganu naravnost naročil, naj ga umori, ker se je vendar moral zbati svoje sicer močno kosmate vesti. Cigan Hotko je bil zopet s svoje strani toliko pohlepen za nagrado, da dečka ne bi umoril, ako mu ni bilo naročeno; saj bi bil moral svojemu naročniku pozneje dokazati, kje ga ima živega. Sicer pa je imel cigan postranski namen, z živim dečkom kdaj kje še več izsiliti od brezvestnega strica. Ker je ciganom torej pod nogami gorelo, in ker se je dalo priti v Bosno že na nekoliko ur, od tam pa v splošni zmedi kmalu kam na Turško, je glavar Hotko res krenil s svojto tja in bil že ob zori na primerno varnih tleh. Ko je Božič ob drevesu v gozdu tako ugibal, so bili cigani že v Bihaču, in so tam počivali.

Učitelj Božič je s svojo logiko, upoštevaje razmere in vse možnosti, slučajno prav ugotovil smer ciganov ter je zopet zaklical, da bi ga kdo slišal. In čudno, zadnji klici menda sploh niso bili več potrebni, kajti po poti je prihajala postarna ženska. Bila je Mara, ki je zopet šla z jerbasom po zeli, pa so jo klici na pomoč z bližnjice, ki vodi na Vražji klek, zvabili po gozdni cesti. Prilično lahko je razvozlala od napornih poskusov že itak razrahljane spone, in ko ji je zmučeni človek na kratko povedal, kako in kaj, je takoj ubrala pot nazaj. Šla je v vas, in poslala pošto v dvorec, da bi prišli po njega z vozom. V vasi so ugibali, kaj bi, a niso prišli do nobenega sklepa, v dvorcu pa je gospod Milan zopet vešče zaigral svojo vlogo. Previdno in obzirno je sporočil materi Karmeli, ki je že od snoči bila vsa v skrbeh, novico, da se je Branko baje res nekje izgubil, potem pa je na videz z vnemo spravil pokonci vse moške doma in še nekatere iz vasi, da so šli oboroženi nekam na pogon, ne da bi prav vedeli za kom. Učitelj Božič je seveda spoznal to preračunano igro in se ni dal gospodu Milanu kar tako pod noge. S čudovitim mirom mu je zasmodil v lice obtožbo, da je to vse njegovo maslo in ogorčen je odklonil nesramno sumnjo, da bi bil on, dečkov vzgojitelj, spravil Branka v zasedo in ga izdal ciganom.

»Lopov nisem jaz, gospod Popara; ničvreden nepridiprav ste vi!« mu je zabrusil. »Ne glede na to, da nimam takega svinjskega značaja, vas vprašam, kaj bi si mogel jaz obetati od tega, če bi deček izginil? Pač pa vsi vemo, česa pričakujete vi, ker je pisano črno na belem! Pa ne bodete; ta lopovščina se vam ne sme posrečiti!«

Izdajalski stric Milan je pihal kakor ris, in bi se bil lotil učitelja, a ker ni kazalo, da bi imel kaj pristašev med ljudmi, se je umeril in pomiril. Sploh pa je Božič razčistil položaj. Vsi bolni gospe Karmeli je pojasnil zadevo in svoj naklep, da se oprti z najnujnejšimi potrebščinami, da vzame svoje prihranke in še kako vsoto od nje, pobere tudi svojo spravo za fotografiranje in dobre gosli, ter takoj odjezdi z zvestim hlapcem. Do Bihača bi šla skupaj, od tam pa bi se potem Jovan vrnil s prvim poročilom. Božič sam je zase sklenil, da se ne vrne prej, dokler ne bo dobil Branka živega, ali pa za gotovo izvedel, da je mrtev. Križem sveta se je odločil iti po njegovi sledi, ter se pretolči kakor koli skoz življenje. Denarja ima sproti za varčno preživljanje, in kjer bo priložnost, bo skušal kaj zaslužiti s slikanjem na sejmih in proščenjih in pa z goslanjem na veselicah.

Jasno je, da je bilo sedaj ozračje okoli dvorca neznosno. Gospodar mrtev, sin je izginil, a mati zbolela in skoro zblaznela. In vse se je zavzelo za učitelja proti lastnemu bratu rajnega gospodarja, ki se je delal strašno užaljenega zavoljo sumničenja takega pritepenca; tako je označil vzgojitelja svojega nečaka. Mala Milanova sinova Dinko in Vinko sta bila toliko pametna, da sta vedela, da je jedro nesreče njun oče, a si seveda nista upala zniti o tistem dogodku.

Z odurnim smehom in malomarno kretnjo je spremljal Milan Popara Božičev odhod; že zavoljo videza, češ da je visoko nad tem bedakom,

morejo zadostiti upravičeni želji, da bi si zboljšali delovne in plačilne pogoje.

Res je sicer, da so sedanje izredne razmere odpravile številne težave, vsaj glede plačilnih pogojev in možnosti zamenjave službe. Dekleta se lažje odločijo za drugačno zaposlitev. Povpraševanje s strani gospodinj presega razpoložljivost delovnih moči in nujno vpliva na izboljšanje plačilnih pogojev. Toda to ne pomeni, da je prej označeno vprašanje tudi rešeno. Lahko celo trdimo, da taka konjunktura vpliva še slabše na moralno stran. Vedno večje povpraševanje delovnih moči in ponujanje boljših plačilnih pogojev prikriva mnoge nevšečnosti, ki se bodo pokazale šele pozneje.

Za odstranitev ugotovljenih nedostatkov je več sredstev. Najvažnejša je predizobrazba. Ozirati pa se mora na zahteve bodočega poklica ter nuditi prizadetim poleg splošne izobrazbe tudi strokovna navodila. Potrebna pa je predhodna preizkušnja poklicnih sposobnosti. Gospodinjske šole in poklicne svetovalnice naj bi zadostile tej nalogi. Deloma bi lahko pomagala primerna preureditev pouka v višjih ljudskih in v meščanskih šolah.

Drugo važno mesto naj bi zavzeli strokovni tečaji med službovanjem, katere je »Domovina« že obravnavala v številki 13-1944 pod naslovom »Izobrazba naših gospodinjskih pomočnic«. Javne in zasebne pobude naj bi v medsebojnem soglasju rešile to perečo nalogo, seveda ob upoštevanju celodnevne zaposlitve hišno-gospodinjskih poslov in omejenosti nedeljskega počitka.

Nadalje bi bila potrebna izpopolnitev socialnozaščitnih predpisov, ki več ne ustrezajo sedanjim razmeram. Zlasti važna bi bila prilagoditev zahtevam glede predizobrazbe in strokovne izpopolnitve med službovanjem, kar naj bi bilo po zakonu obvezno. Prav tako bi moralo biti dovolj preskrbljeno za poselske pravice v družinski skupnosti. Določeni naj bi bili minimalni plačilni pogoji. Zastoriti predpisi bi morali obenem zaščititi delodajalčeve upravičene koristi.

Izven dvoma je, da je zakonita ureditev delovnih pogojev potrebna in edino mogoča, ker je sklenitev kolektivne pogodbe v tej stroki izključena. Gospodinje nimajo zakonitega zastopstva, ki bi smelo prevzeti splošne obveznosti. Pokrajinska delavska zveza je že večkrat predlagala, da bi pristojne oblasti predpisale minimalne plačilne pogoje. Predlog je bil doslej odložen zaradi izjemnih gospodarskih razmer, odnosno, za časa italijanske okupacije, vsled prevelikih razlik med stanjem pri nas in v sosednih pokrajinah. Upati je, da bo bodočnost ugodnejša in da bodo obstoječe pokrajinske oblasti lažje ustregle upravičenim težnjam na tem področju.

Socialno zavarovanje hišno-gospodinjskih poslov je posebno važno. Starostna in onemoglostna preskrba je zelo pomanjkljiva, toda to je pripisati v prvi vrsti poznemu uveljavljenju zadevnih predpisov, prenizko odmerjenim rentam (zlasti za vojne razmere) in kategorizaciji zavarovanega zaslužka v tej stroki. Del teh težav je skupen za vse delojemalce. Potrebni bi bili dalekosežni ukrepi, da bi se obstoječe stanje izboljšalo. Glavno rešitev bi predstavljala ureditev posebnih domov za onemogle in ostarele hišno-gospodinjske posle. V mestih je izključeno, da bi rente zadoščale za primerno preživljanje ali celo za vzdrževanje lastnega gospodinjstva s strani bivšega posla. Naturalne dajatve so važnejše in v socialnem oziru bolj utemeljene. Denarne dajatve pridejo v poštev prvenstveno za tiste bivše posle, ki se lahko vrnejo v domačo hišo, oziroma za katere je vsaj deloma preskrbljeno tudi iz drugega naslova.

Glede na že omenjeni članek v »Domovini« je potrebna ugotovitev, da so obvezni prispevki hišno-gospodinjskih poslov od uvedbe enotnega jugoslovanskega delavskega zavarovanja do konca aprila 1941 znašali okrog 45.6 milijona dinarjev, ne pa 64.8 milijona. Povprečno število zavarovanih poslov je znašalo 7789 enot, povprečni prispevek pa 26.52 din. Aprila 1941. se je položaj bistveno spremenil. Povprečno število zavarovancev te stroke znaša sedaj le 3352 enot. Predpisanih je bilo okrog 2.5 milijona lir. Vsi ti prispevki so služili za kritje izdatkov bolniške, nezgodne ter deloma tudi onemoglostne in posmrtninske panoge. Težko bi bilo ugotoviti, koliko so hišnogospodinjski posli prejeli iz naslova dajatev, verjetno pa je, da niso zaostajali za ostalimi delavci.

Delavska zbornica za Slovenijo je do aprila 1941. prejela na dokladah okrog 1.5 milijona dinarjev, ne pa 3.2 milijona. Prispevek poslov za Pokrajinsko delavsko zvezo oziroma strokovni sindikat po aprilu 1941. do 31. XII. 1943. je znašal v celoti 126.000 lir. Tako zbrana sredstva so služila v prvi vrsti za kritje upravnih stroškov zbornice oziroma zveze. En del je bil porabljen tudi za podpore bivšim strokovnim organizacijam, oziroma za vzdrževanje sindikata v novih razmerah. Hišno-gospodinjski posli so bili soudeleženi pri vsem tem v sorazmerju z močjo lastne organizacije.

Namen te razprave ni polemiziranje z zgoraj omenjenim člankom, temveč hoče doseči, da bi se v bodoče posvetila tej stroki čim večja skrb.

Dr. Alujević.

Ženski vestnik

Za kuhinjo

Mrzla govedina s polivko. Zreži popolnoma ohlajeno meso na zelo tenke rezine in jih položi v plasteh v polivko, ki jo napraviš takole: skuhaj po možnosti dvoje, troje jajec; iz rumenjakov in enega rumenjaka surovega jajca, treh fino seseklјanih sardel, žličice gorčice, citroninega soka, nekaj soli, popra, malo prašnega sladkorja, olja in kisa napraviš polivko, ki jo iztisni skozi sito v globoko skledo. Polagaj plast mesa, nato plast polivke, dokler vsega ne porabiš, na vrhu naj ostane polivka. Meso pusti 24 ur, ker potem dobi fin, pikanten okus. Pozimi lahko pustiš 3 do 4 dni. Tako polivko lahko porabiš za vsako mrzlo pečenko.

Pilav (bosanska jed). Za to jed je seveda najbolje kozličkovo meso, vendar lahko vzameš tudi vsako drugo. Zreži meso na večje kose, osoli in pusti nekaj časa ležati. Medtem zreži precej čebule na tenke obročke, zmečkaj dva do tri stroke česna in zarumeni oboje na masti, dodaj meso in ga duši v lastnem soku napol mehko. Olupi drobnega krompirja nekako za eno tretjino mesne teže, operi ga in zreži na rezance, dodaj mesu, dobro mešaj in pusti, da postane vroče, potem stresi notri primerno opranega riža, ki naj postane vroč, prilij toliko gorke vode, da se riž lepo napne in da voda izhlapi, kajti riž mora ostati jedrnat. V skledi potresi jed s parmezanom.

Sirovi cmoki. ¼ kg zmečkanega strčka zmešaj s 5 dkg masla ali masti, dvema rumenjakoma in enim celim jajcem, dodaj še 10 dkg belega koruznega zdroba ali pšeničnega in dve žlici moke. Naredi majhne cmoke in jih kuhaj v vreli slani vodi. Kuhane cmoke potresi s parmezanom, če ga še imaš, ali z drobtinami in jih zabeli.

Guljaž iz morskih rib napravimo takole: 1 kg rib osnažimo. V mirnem času, ko imamo dovolj mleka na razpolago, jih namakamo pol ure v enem litru mleka, ako hočemo, da izgube duh po morski vodi. Potem vzamemo ribe iz mleka, počakamo, da se posuše, jih pokapamo z limono in sokom in osolimo. V današnjih časih jih samo nasolimo. Čez nekaj časa jih razrežemo na kose, jih povaljamo v moki in spečemo na razbeljeni masti. Ko so ribe pečene, jih poberemo iz masti, na mast pa denemo po možnosti 4 dkg narezane slanine in 15 dkg drobno seseklјane čebule. Ko ta zarumeni, potresemo na mast še 2 dkg moke, da tudi ta zarumeni. Nato dodamo malo paprike, kisa in vode ter vse skupaj prevremo. Nazadnje pridenemo še 3 dkg paradižnikove mezge. Zelo dobro je seveda, če moremo pridati še malo kisle smetane. Vse skupaj vnovič prevremo in denemo v to omako opečene kose rib. K ribjemu guljažu postavimo na mizo žličnike ali krompir, makarone ali polento.

Drobni nasveti

Miši odženeš s tem, da namočiš krpe ali časopisen papir v terpentinovo olje ali cvet in vtakneš to v mišje luknje. Miši sovražijo ta duh in zbeže. Lahko pa zamašiš luknje vrhu tega še z mavcem.

Trohnobni madeži se iz perila le težko odstranijo. V ta namen skuhaj 2 l deževnice z 2 pestmi kuhinjske soli in 2 žlicama salmijakovega cveta toliko časa, da se vkuha do polovice. Nato pomaži madeže s to raztopino in pusti, da se na njih osuši. Potem pa dobro izperi. To ravnanje po potrebi ponovi.

Polži s hrenom. Zaprte polže dobro očedi, vrzi jih v vrelo vodo in jih kuhaj eno uro. Pokrovček poči, ga na lahno odstrani in potegni polža iz hišice. Serviraj jih hitro na servieti v skledi. Servieto zgoraj zloži, da ostanejo polži gorki. Zraven daj kislega hrena v posebni posodici. Polže jemlješ iz sklede z navadno kvačko.

Močno potenje odpraviš, ako si vsak dan umiješ vse telo z mrzlo vodo, kateri dodaš malce kuhinjske soli. Po umivanju dobro odgrni telo z brisačo.

Sesalce pri otroških steklenicah dobro odrgni znotraj in zunaj s kuhinjsko soljo predno ga položiš v vodo. Na ta način odstraniš kiselkasti duh po mleku, obenem je pa tudi razkužen.

---

ki si ga upa tako žaliti, kateremu pa blagorodno odpušča.

»Saj resnica se mora izkazati,« je izjavil z umetnim, od zadrege hripavim glasom, ter ošinil ljudi z omalovažujočim pogledom.

Ni menda treba opisovati, kako je bilo sedaj življenje pod Humom: žalost, potrtost, pobitost, obup. Razen tega je gospa Karmela prav resno zbolela, da so hodili okoli nje zdravniki, ki so jo spravili nazadnje vso strto in izčrpano na Reko, da bi ji bila njihova pomoč bližja. Še mučnejše se je zapletlo življenje, ker je stric Milan kazal toliko vneme za malega Branka. Vse mogoče je ukrepal za odkritje dečka in se tako brigal zanj, da so ljudje polagoma začeli misliti, da se odkritosrčno trudi in da trpi, ter že obsojali Božiča, ki je blagega človeka kruto razžalil in se tako neprimerno obnašal, ker se je pač preobjedel kruha v hiši, ki je vendarle Milanova.

A videli bomo, kako se je ves svet varal, samo učitelj Božič ne. On je šel v svet, saj doma tako ne bi bil na varnem, ker bi ga njegov nasprotnik, katerega je pred ljudstvom osramotil, skušal ugonobiti. In dobro je storil, da se je umaknil. Spletke Milana Popare in njegovih neznanih pomagačev so bile tako spretne, da je kmalu obsenčil vso okolico in prepričal ljudi, da je malega Branka ravno Božič, na videz tak slovit vzgojitelj, v resnici pa dečkov zli duh, ki ga je samo kvaril, spravil nekam s sveta, da se vsa umazanost ne bi razgrnila nekega dne pred strmečim svetom in pred kaznujočim sodiščem. Jasno je, da se je moral na lep način sam umakniti in skriti, da bi se umaknil zasluženi kazni. In pretkani človek je še zadnji trenutek znal z zvito pretvezo izvabiti denar od gospe, menda plačilo za neke zasluge, ki jih ni imel.

Tak razvoj zadeve je na gospo Karmelo na Reki porazno učinkoval. Tako strašno dognanje, taka prevara zaupanja! Ni čudno, da se ji je bolezen poslabšala kakor da se udere plaz. In ni dolgo trajalo, da so mogli zdravniki izjaviti samo to, da jo duševna bolest bolj tlači kakor telesne bolečine. Samo nekoliko tednov se je borila za življenje in drago upanje, potem pa je umrla.

Svak Milan jo je dal spoštljivo spraviti v rodbinsko grobnico pri dvorcu pod Humom. Te skrbi se je torej rešil. Edina briga mu je sedaj še bilo, da mu oblast prizna vso posest in delež pri podjetjih po bratu.

VI.

KRIŽEM SVET

Božiču ni bilo lahko iti v svet, a tudi obupal ni. Saj je upal, da njegov gojenec živi; in prav nič se ni bal za njegovo življenje, ker ni imelo pomena, da bi mu ga kdo namenoma ogražal. Poznal je cigansko naravo in vedel, da je Hotko velik lopov, ki bo izkoriščal vse po svoje. Zahteval bo od Milana Popare nagrado, da ga reši nadležnega Branka, imel pa bo Branka vedno pripravljenega, da bi z njim izsiljeval od naročnika zločina vedno nove in nove nagrade za molk. Prav nič se torej ni bati, da bi dečka kje umorili; nasprotno, ciganom veleva korist, da si ga pridržijo in izigrajo ob najboljši priložnosti. Ako bi zagrozili, da ga postavijo kedaj zopet živega domov, bi gotovo mogli zase izbiti veliko korist.

Težavno pa je bilo cigane najti. Cigan je cigan, potika se povsod in tod, podobni so si vsi kakor grah grahu, in sporazumni so, da se ne izdajejo. Lažejo pa kakor vragovi. Božiču je bila za oporo pri delu neka značilnost, namreč izredna velikost in moč ciganskega glavarja. To je bilo gotovo, da bi mu vprašanje, je li videl tolpo s »tistim velikim in močnim glavarjem«, vsakdo takoj brez pomisleka potrdil ali zanikal. Po tako izrazitem vprašanju ne more biti dvoma. Samo da ali ne je mogoče.

Prvi cilj je bil Božiču Bihač v Bosni, ki ga je dosegel. Tam je odslovil svojega spremljevalca in vrnil konja. Tam je tudi takoj začel previdno spraševati. Prav očito ni upal delati, ker je bil kraj vendar preblizu doma, ter ni bilo izključeno, da je poslal Milan Popara koga v svet, da bi ga takoj prestregel. V mestu samem ni mogel o kakih novih ciganih ničesar dognati. Mogoče je bilo, da so se mestu ali sploh izognili ali pa ga obšli. Našel je ljudi, ki so Hotka osebno poznali, a dolgo je že, da ga je kdo kje videl. Šele precej za Bihačem so skrbnemu učitelju ljudje povedali, da je pred dnevi šla skozi kraj mala tolpa ciganov z dvema vozovoma, in da je na enem sedel mogočen cigan. To je bilo vse, kar je mogel dognati. Bilo je hudo malo, tem manj, ker so se v onem kraju poti križale ter so bili tisti cigani prišli zvečer in izginili ponoči. Kdo bi vedel, kam so krenili? Saj se ni nihče brigal za njihovo pot! Brez uspeha je ubral Božič svojo pot, ki mu jo je določeval sam nagon s silno voljo, najti dečka. Blodil in taval je po deželi in kmalu zašel na turško stran. Vedel je, da v Bosni ne bo uspeha; dognal je namreč, da so se cigani takoj po okupaciji s strani Avstrijcev začeli odmikati na Turško, ker so bili zastrašeni in pa ker je jasno, da v večjem neredu taki poštenjakovići laže uspevajo. Dve leti skoro se je potikal skrbni učitelj

Iz življenja za življenje

V teh časih je vsakdo primoran, posebno skrbna žena-gospodinja, da izkoristi najmanjšo reč do skrajne možnosti. Vsak denar je treba petkrat obrniti, preden natanko ne preračunaš, kako bo zalegel in koristil članom družine. Mnogo si je treba pritrgati in nič prezreti, niti malenkosti, ki lahko še služi za hrano in obleko.

V občutju skrbi za obstanek družine je ta čas v znamenju štednje. Štediti pa je treba na pravem mestu in poleg vseh skrbi ohraniti dobro voljo. Mnogo žená je, ki vzorno in požrtvovalno štedijo in pri tem se jim riše čemernost in trpkost na obraz. Same sebi se smilijo in vidijo le svojo bolest in za svet okoli sebe nimajo pogleda. Vsaka žena-gospodinja naj pomisli na ono ogromno število žená, mater in gospodinj, ki imajo prav enake skrbi, enako delo, enake dohodke in troške, in na ono število, ki imajo mnogo manj dohodkov, večjo družino, več troškov in več skrbi, in vendar si ohranijo dobro voljo, veselo besedo in veder obraz. Te žene ne pozabijo, da siromašnejšemu bližnjemu dobro dene vsaka sočutna beseda, mala dobrota ali usluga. Od malega dajo malo in njih srce je zadovoljno. V skrbeh in težkih dneh se je vedno treba ozreti okrog sebe, pogledati v svet in se približati sočloveku v misli, besedi in dejanju. V bedne ljudi se je treba vživeti in primerjati svoj položaj s položajem ubožnejših.

Danes se odmerja domala vsem enako in vsak človek ima usta vodoravno in ne navpično. Mnogo se lahko stori za one, ki si ne vedo sami pomagati. Dober nasvet, napis prošnje, pa opraviti za druge, potrkati, prositi — to je dajanje, pomoč bližnjemu, ki blaži bedo in poveže srce na srce.

Kdor more, naj ne štedi s svojo dobroto, ki hogati dušo in laže prenaša lastno gorje. Za usodo bližnjega ne smemo biti gluhi in slepi, da ob naši težki uri ne bodo drugi za nas. Štediti je treba o pravem času in na pravem kraju. Za razumevanje tegob sočloveka ne štedimo besed, pisanja in potov, temveč odprimo mu dlan in razsipajmo iz nje, kar in kolikor zmoremo. To nas bo ohranilo v ravnovesju z našimi tegobami. Zadovoljno srce nam bo v dobro voljo utripalo in mnogo laže bomo prebrodili težke čase. Zavest, da nismo šli brezbrižno mimo trpečega sobrata, nas bo spremljala v boljšo bodočnost. Razsipajmo dobroto in toploto, saj nas bo v povračilo ogrevala z žarki hvaležnega srca.

mt.

Srbija in letalsko nasilje

Srbska vlada je ob priliki angloameriških terorističnih napadov naslovila svojemu narodu oklic, v katerem pravi:

»Na nezaslišan in doslej v zgodovini še nepoznan način so Britanci in Američani, ki se še vedno izdajajo za zaveznike srbskega naroda, izvršili teroristične napade najprej na srbsko mesto Niš in potem — ob pravoslavni Veliki noči — na našo prestolnico Beograd. Ni jim bilo dovolj, da so pahnili srbski narod v vojno, čeprav bi bili njegovi življenjski interesi zahtevali, da bi za vsako ceno ostal izven spopada, ki je izbruhnil med največjimi svetovnimi silami. Ko pa je srbski narod šel v vojno z daleko močnejšim nemškim Reichom, ki je storil vse, da ne bi prišlo do tega spopada z nami, mu niso nudili nikake pomoči ter je zaradi tega tudi hitro podlegel. Toda Angležem in Američanom je bilo še premalo, da smo na njihov račun izgubili vojno. Še vedno delajo vse, da bi uničili srbski narod. Tozadevno so dolga leta pozivali neoboroženi srbski narod k uporu. Ko pa so spoznali, da je srbski narod izprevidel njihove peklenske namere, so pričeli nuditi bogato pomoč pohajkujoči komunistični drhali, ki stremi pod vodstvom Josipa Broza, imenovanega Tito, po popolnem uničenju in iztrebljenju srbskega naroda. Ogorčeni, ker se je izjalovil tudi ta poizkus srbskega naroda, so pričeli sedaj Britanci in Američani s svojimi bombami uničevati srbska mesta in vasi. Ne najdemo besed, da bi z njimi lahko pravično obsodili njihovo postopanje nasproti srbskemu narodu. Niti poganski barbari ne bi bili tako podli, da bi na dan največjega krščanskega praznika storili kaj podobnega.«

Nemški vojni poročevalec Herman Weninger je o napadu napisal naslednje poročilo iz Beograda:

Angloameričani so kaj svetovnjaški ljudje, ki umejo spoštovati običaje tujih narodov in z njimi skupaj proslavljati njih svečanosti. Celo v pravi zmešnjavi narodov se dobro spoznajo. Vedo na primer, kdaj proslavljajo Srbi Veliko noč. In tukaj seveda ne smejo manjkati. Ta dan morajo »obiskati« srbsko prestolnico.

Ali so se Srbi tega razveselili, ali so od zadovoljstva in navdušenja metali v zrak svoje šajkače, ali so pridno mahali svojim »osvoboditeljem?« Vsega tega ni bilo videti. Prekinili so pontifikalno službo božjo, ki se je baš pričela v cerkvi, in so zbežali pred nepovabljenimi gosti v kleti in zaklonišča, čim so se prikazale bombniške formacije sovražnika na nebu. Tako je bilo v Beogradu in tako je bilo v vseh okoliških vaseh in trgih. Ta dan ni bilo velikonočne maše.

Nihče ni dvomil, da bo po Sofiji, Bukarešti, Budimpešti in Zagrebu prišel tudi Beograd na vrsto. Da so si pa Angloameričani izbrali vprav srbske velikonočne praznike, nas ne čudi preveč. Vse kaže, da so hoteli dokazati, da jim ni sveto nobeno narodno in versko čustvo kakega tujega naroda, pa čeprav gre, kakor v tem primeru, za bivšega zaveznika.

Doslej so Angloameričani imeli v okolici Beograda kaj malo sreče. Pred tednom dni so ponoči v večjem številu krožili nad Srbijo in metali bombe in letake. Letaki, ki so bili spisani v srbskem jeziku, so prihodnje jutro pokrivali banaška polja, in to polja nemških kmetov, na katere so naredili kaj malo vtisa. Neki štirimotornik se je spustil čisto nad Donavo. Ali je nemara hotel polagati mine v reko? To se ne bo nikoli zvedelo. Ogenj z neke lahke protiletalske baterije pa je kmalu razpremenil to letalo v komet, ki je padal z ognjenim repom navzdol. Z enim udarcem je ugasnila luč in je utihnil ropot motorjev. Donava je pogoltnila letalo.

Donava je široka. Tudi danes je pogoltnila neki štirimotornik; koliko pa je padlo bomb v vodo, se ne da izračunati. Masivni ogenj protiletalskega topništva in detonacije neštetih težkih bomb so se danes združili v pravi peklenski koncert in prenekateri Beograjčan je v svoji kleti mislil, da je udarila njegovemu mestu zadnja ura. Nato je ves ta divji ropot prenehal in počasi so lezli ljudje iz svojih zakloniščč.

V zunanjih okrajih, in to predvsem v stanovanjskih okrajih revnejšega prebivalstva, je smrt zahtevala številne žrtve. V svojih prazničnih oblekah leže mrtvi med razvalinami svojih hiš. Strašne priče proti vojnemu vodstvu, ki hoče še vedno prekositi sebe samo v svoji nečloveški grozovitosti. Srbski narod ne bo nikoli pozabil letošnje velikonočne nedelje. Strahovalne bombe so ga kot zadnji narod na jugovzhodu vključile v fronto mržnje proti smrtnemu sovražniku vseh evropskih narodov.

Prvo sočivje na vrtu

Ako ima gospodinja na razpolago vrt, mora biti pomladi njena prva skrb, da ga oskrbi s potrebno zelenjavo. Goji naj zlasti listnato sočivje od aprila do junija, katerega se v tem času najmanj dobi. Obdela naj na vrtu vsak košček, tudi če je še bolj senčnat.

Najboljše pomladansko sočivje je špinača, katere prvine izvirajo še od jesenske setve. Od polovice marca do junija se poseje pomladanska ali poletna špinača vsakih 14 dni. Sej jo lepo v vrstah, ne pregosto, da ima rastlina dovolj zraka in svetlobe. Špinačne liste lahko zmešaš z listi kislice, katero natrgaj na travnikih. Pri toplem vremenu špinača rada sili v cvet, zato prenehaj s setvijo v vročih mesecih in začni šele zopet po 10. avgustu.

Dober nadomestek za špinačo nudi bela in rdeča pesa, katere liste so uporabljali za špinačo še preden so začeli izdelovati iz nje sladkor. Liste bele pese rabiš lahko še pozno poleti. Seme položi 15 cm narazen ali pa nasadi v začetku junija sadike. Kjer se sadi pesa za izdelavo sladkorja, se listje nekoliko potrga in iz njih se pripravi špinača. Beli peclji so okusni kakor špargiji. Pri pozni setvi, še v avgustu, nudi bela pesa do zime okusno sočivje. Čez zimo shrani rastline v kleti!

Malo znana je tako imenovana špargljeva solata. Peclje olupi, zreži na okrogle rezine, skuhaj jih kakor špargije in pripravi solato. Ako hočeš imeti v kuhinji zgodaj solato, nasej amerikansko berivko. Uspeva tudi v senci pod sadnim drevjem. Kolikor rabiš listov, jih potrgaj, ker vedno znova požene. Berivko naseješ lahko tudi v zabojčkih na balkonu. Opozarjamo tudi na kultiviranje majske repe. Njeni nežni listi nudijo zelo okusno sočivje. Sej jo v razdalji 20 do 25 cm. Najbolje uspeva v dobro pognojeni peščeni zemlji.

---

po svetu. Denarja že ni imel več, s slikanjem ni kaj zaslužil, ker se je praznoverno ljudstvo tega celo balo. Tam pod Novim Pazarjem mu je ta vir dohodkov celo popolnoma usahnil, pač pa je pobral kak drobiž in dobival skopo hrano za goslanje po križiščih, na razpotjih ali v zanikrnih hanih, turških krčmah, a močno konkurenco so mu delali ravno ciganski muzikanti. V tistih krajih pa je imel drug uspeh. Prišel je ves zdelan in utrujen v malo zamazano selo ob slabi cesti in tam je izvlekel iz neke ženske, da so resnično videli pred dobrim mesecem takega cigana in tako tolpo, pri kateri je bil tudi deček, ki mu gotovo še ni bilo deset let, in ki res ni bil cigan. Bil je močno ljubezniv, a izpregovoril ni z nikomer niti besedice. Več starka ni vedela, a Božiču se je zdelo, da ve dovolj. Samo ko bi mogel še izvedeti, kam so se cigani obrnili! Tega ženska ni vedela. Ves vesel, a vendar razočaran in zamišljen je sedel Božič pred han in zaigral blagozvočno otožno melodijo, ki je takoj privabila nekaj lenih postopačev. Beseda je dala besedo, in od njih je izvedel, da so se takrat pripravljali vsi cigani na velik zbor v Skadru. Tako je mogoče, da je šel opaženi veliki cigan s svojo žlahto in z belim dečkom, ki je menda res bil poleg, na sestanek in ciganski sejem. Božiču, ki ga je gnala prevzeta dolžnost in ga silila tudi pustolovska žilica, katera se mu je na tem križarjenju v tujem svetu odprla, je bilo tega že dovolj. Torej v Albanijo!

Da, to je beseda. A dejanje? Imel je več vzrokov, da se je izognil tej deželi. Ni znal jezika, da bi se pomenil z ljudstvom; in ni se mu zdelo posebno varno v tistih razmerah; poti so bile tako slabe, da se še cigani ne potikajo radi po njih; in kraji so tako revni, da noben cigan ne bi mogel sebi nič priberačiti in ukrasti. Ni ga torej mkalo v tiste kraje in slutil je, da cigani tod niso hodili v albansko Škodro; zato je krenil v Andrijevico in više gori skozi Črno goro ter prišel do Podgorice, ne da bi mogel kje kaj izvedeti o svojih ciganih. Nihče ni ničesar vedel o kakem svetlolasem lepem dečku ali prav velikem ciganu. Kdo se bo pa v Črni gori čudil velikemu človeku, da bi si ga zapomnil! Tam bi prej vzbudil pozornost majhen, čokat možic. Božič ni izgubil poguma. Kaj pa je tudi hotel? Saj se je že odvadil mirnega življenja. Ko je prišel v dom Popare, mu je bilo petindvajset let; tam je preživel z malim Brankom štiri leta, sedaj pa se potika že dobri dve leti po svetu. Da bi iskal službe? Kdo ve, kje in kako! Zato pa, naprej!

V Podgorici je podjetni mož začel razmišljati, kako bi razpletel zadevo v Skadru. To je Albanija, turška država, kjer so popolnoma drugi ljudje in neznane razmere. Pa jezik! Ne zna škipetarski, ne zna turško. Ako bi tudi našel kako sled, težko bi se je držal.

Sreča je bilo zanj, da je srbski ali hrvatski jezik v severni Albaniji močno znan, in da so ga zlasti v vsaki skadrski krčmi razumeli. Ker je imel malo denarja in vedel, katero kljuko mora pritisniti, je šel, ko je prišel že v mraku v mesto, v zanikrno večjo krčmo. Ker ni bil vajen turškega načina, je sedel na svojo bisago, si naročil rakije in črne kave, ter je segel za goslimi. Že po prvih zvokih se mu je približalo nekoliko ljudi, vsi razcapani, skoro kakor cigani, a prav cigan je bil menda samo eden. Zvedavo so poslušali njegovo otožno zategnjeno slavonsko melodijo, ki jo je namenoma zaigral, da bi v teh krajih redka vaba pritegnila čim več ljudi v krog. Njemu je bilo treba novih zvez, ki bi kaj zalegle. Ko je končal prvi sentimentalni komad in dvignil glavo, so mu ušle oči na človeka, o katerem se mu je ob slabi razsvetljavi zazdelo, da ga je nekoč že nekje videl. Zastrmel je in se začudil, tem bolj, ker je tudi neznanec kazal znamenja, da se mu nekaj ne ujema. Res čudno, neznanec, izredno velik in močan človek, se je takoj umaknil. Božič pa, ne bodi len, je odložil gosli in izginil za njim iz sobe, pa na dvorišče. Tam je na sredi gorel velik ogenj, da ga je zabliščalo, in ni se mogel razgledati. Prve čase ni videl sploh ničesar, potem pa je opazil tam za ognjem pri plotu več ljudi. Takoj je videl, da so cigani. Na ogromni kladi je sedel velik človek, da je bil še večji. Božič je bil toliko previden, da se ni takoj izdal. Preudarno je ošinil okolico z očmi, da bi našel kje — Branka. Spoznal je namreč v tistem velikem ciganu samega Hotka, dočim cigan njega menda le ni spoznal, ker je bil seveda precej zanemarjen in popolnoma kosmat kakor prej nikdar ni bil. Dasi sta bila v družbi dva dečka, vztrajni učitelj svojega gojenca le ni našel. Silna burja je nastala v njem, a nemira ni kazal. Božiču se je zdelo, da je Branko samo slučajno odsoten in da bi ga pričakal, je stopil po svoje reči in se umaknil v nasprotni kot temnega dvorišča, iz katerega je mogel pregledati razsvetljeno sredino in videti vsak nov pojav. Za Božiča je bilo čepenje v temnem kotu res najbolj primerno; razburjen je bil namreč tako, da bi ga bilo njegovo obnašanje gotovo izdalo. Dolgo, dolgo je oprezal v temi, ne da bi vedel, kaj bi storil. Že je mislil, da bi se Hotku približal šele jutri, podnevi, saj o tem ni dvomil, da je to res Hotko.

(Dalje)

Skrivnostni svet žuželk

Predstavljajmo si, da bi bili hrošči s svojimi oklepi, kobilice s svojimi dolgimi nogami, pajki z osmimi dlakastimi krempiji in isto toliko očmi na prsih tako veliki kakor ljudje — to bi bilo življenje polno groze in strahu!

Iz dobe premoga poznamo kačje pastirje, ki so merili več nego meter v dolžino,

prav tako je ta doba poznala ščurke in druge žuželke v velikosti, ki presega vse naše pojmovanje. Ne moremo misliti nanje, ne da bi nas oblila kurja polt, pa čeprav so izumrli ti nestvori že pred milijoni in milijoni let. Ta groza je upravičena, kajti pri napadalnosti vseh roparsko živečih žuželk in strašni požrešnosti vseh tistih, ki se preživljajo z rastlinami, bi se moral svet v najkrajšem času spremeniti v eno samo velikansko grobnico in puščavo, če bi samo za kratko dobo zavladale neomejeno in v teh velikostih. Niti ptice, orli in jastrebi se ne bi mogli pred njimi rešiti v sinje višave, kajti kačji pastirji, ose, sršeni in nočni metulji letijo bolje nego vse ptice.

Če so že današnje mravlje groza in trepet neprimerno večjih živali,

ki so zaradi njihove gibčnosti in ugriziljivosti skoraj brez obrambe pred njimi, si lahko mislimo, kakšna katastrofa bi sledila, če bi se spustila tisočglava ali milijonska armada deset- ali celo stokrat večjih mravelj na človeška naselja ali na črede njegovih domačih živali. Že sama groza pred njimi bi nas omrtvičila.

Poglejmo si samo »obraz« kakšne ose. V njegovem trdem kitinu je vse otrdelo in do tipalk ter čeljusti negibno. Noben izraz kakšnega občutka ga ne more spremeniti, čela ni skoraj nobenega, mogočne facetne oči delijo glavo v dvostransko ogrodje. V ničemer ni ta »obraz« podoben našemu. Organi, ki rabijo zagrabitvi in zdrobitvi hrane, pa so svojemu namenu tako strašno prilagodeno orožje, da razumeš hipoma, da ne more biti med življenjskim krogom teh stvorov in človeškim življenjskim krogom nikoli nobenega sožitja.

Dokler bo človek s svojim umom prilagodljivostjo in vsestranostjo obvladoval svet, tako dolgo bo pobijal žuželke in jim ne bo dal, da bi zrasle preko sedanje mere.

Če bi pa zrasle, kakor so nekoč zrasli kuščarji in pozneje sesalci, tedaj bi pomenilo to brezpogojno konec človeštva. Kajti prevladujoči življenjski krog podreja vedno vse druge svojim potrebam, a življenjska potreba žuželk je, da uničujejo vse, kar je s človeškim življenjem v neposredni zvezi.

Doslej je žuželka skoraj v vsem sovražnik človeku. Termiti in mravlje glodajo njegove hiše, knjige, živila; parasitske žuželke mu srkajo kri in vcepljajo pri tem smrtne bolezni, gosenice mu razjedajo zelenjadne rastline; muhe mu kvarijo jedi in zastrupljajo nasade; brenclji, konjske muhe in druge zajedalke zasledujejo njegove domače živali, lubadarji uničujejo gozdove, molji njegove obleke — celo čebel ni mogel v teku stoletij udomačiti, temveč jih je moral omamiti, če jim je hotel odvzeti med. Prav za prav ne vemo, kakšno korist nam nudijo žuželke v zameno za vse te neprecenljive škode in niti enega znamenja ni, ki bi kazalo, da se bodo kakor koli vključile v naš življenjski krog. Tako lahko sklepamo, da bi zavladanje žuželk pomenilo uničenje človeka in njegovih del.

So učenjaki, ki trdijo, da je žuželkam namenjeno nasledstvo po človeku.

Ali bo to res, ne vemo. Vemo samo to, da se bori človek brez trajnega uspeha proti neposrednim škodljivcem iz njihovih vrst in da je pred njimi že neštetokrat doživel neuspeh. In vemo še to, da zastopajo našemu svetu popolnoma tuj, nepojmljiv in celo grozoten svet. Še tam, kjer se pri žuželkah uresničujejo človeške ideje, kakor n. pr. v državnem socializmu mravelj, ki je tako popolno izveden, da si ga popolnejšega niti misliti ne moremo, — gre žuželka s svojim skrivnim duševnim življenjem svojo pot, ki se ne more nikoli srečati s človeško potjo.

Korist špinače za našo prehrano

Čim bolj je kaka vrsta sočivja sposobna dopolniti ali celo popolnoma nadomestiti določeno hrano, toliko bolj je dragocena posebno v vojnem času. Špinača z nekaterimi dodatki maščobe in po možnosti z jajcem, je zelo hranljiva in predvsem zelo zdrava jed. Med sočivjem ne nudi nobena zelenjava telesu toliko različnih vitaminov, kakor prav špinača, posebno, če dodamo kuhani nekaj surovih dozorelih listov.

Na vsak način sejte čim več špinače! Tu pa tam bo sedaj postala prosta ta ali druga gredica, ki bo primerna v ta namen. Špinačo lahko sejemo od začetka avgusta do konca septembra. Že ponovno se je izkazalo, da je kasneje sejana špinača, posebno, če jo jeseni nismo nabirali, boljše prestala zimo kakor spomladanske setve. V avgustu sejana špinača nam pa že na jesen obilno rodi.

Ker je špinača druga letna kultura in pride v zemljo, v kateri je pred njo dozorelo že drugo sočivje, zemlja nima več popolne rodilne moči. V zemlji je sicer obilo bakterij prejšnje kulture, vendar pa primanjkuje več ali manj hranljivih snovi. Sicer je lepo rečeno, da so vrste sočivja, ki kot druga ali tretja setev izrabijo ostanke hranljivih snovi prejšnje kulture, vendar pa praksa često kaže drugače. Kdor se je zanesel na take trditve, se mu je že večkrat slabo obneslo. Slabotna kultura s polovičnim donosom nam nič ne koristi. Če hočemo, da nam bo špinača polno rodila, je treba, da je zemlja dobro pognojena.

Izredno dobro izkoristi špinača gnojnico. Nikakor pa ne smemo gnojnice uporabljati štirinajst dni, oziroma tri tedne, preden špinačo nabiramo, kajti v tem primeru bo občutno zmanjšan slastni okus špinače. Gnojenje z gnojnico dopolnimo po možnosti z dodatkov 30 gramov 40% kalija in 30 gramov superfosfata na 1 m² zemlje. Gnojimo torej z gnojnico pred setvijo in potem, ko smo špinačo prvič obrali.

Špinačo sejemo v vrste v razdalji 20 cm. Ko smo uredili in pognojili grede, posejemo približno 5 gramov semena na 1 m². Glede semena si zapomnite, da ima dobro kaljivo seme svetlečo se zunanjost, med tem ko je barva starega semena motna. Ko smo posejali, pokrijemo setev z rahlo plastjo zemlje.

Kdor želi spomladi zgodaj nabirati špinačo, je ne sme rezati v pozno jesen. Napol razvito jo pustimo prezimiti. Pomladi pospešimo rast in dozoritev špinače tako, da postavimo okna pred gredo v smeri sonca. Priporočljivo je, da si v ta namen mogoče napravimo premakljive lesene, s steklom krite omarice.

Najvažnejše delo, ki ga terja špinača, je okopavanje med vrstami in odstranjevanje plevela v vrstah. Pri dalj časa trajajoči suši dobro zalivajmo. Pravočasno gnojenje, okopavanje in zalivanje pospešuje razvoj listov in s tem tudi količino pridelka ter njega nežnost.

PRIJETNO VPRAŠANJE

»Jaklič!« pravi šef trideset ega v mesecu svojemu nameščencu, s katerim je zelo nezadovoljen. »Tako slab spomin imam in vse pozabim. Ali se vi spominjate, če sem vam že odpovedal, oziroma, ali sem vam naročil, da me spomnite prvega na odpoved?«

Ernest Adamič: 4

Mladost v Šempetru

Ves ta čas si je šolar iskal ravnotežja z razvedrilom izven hiše. Ta naš Udmat, da ga tako imenujem, ne Vodmat, kot stoji uradno, je pomenil svoj svet. Tu se je križalo več ulic kot pri šentpetrski šoli in manjkrat je semkaj zašel stražnik. Otrok vsake baže na izbiro in čednih deklic. Vse ulice so predstavljale eno samo igrišče in vsaka hiša je bila odprta mlademu naraščaju. Tako smo se torej preganjali, mancali, jahali, zbijali »kozo prunc« in se šli »pri ta novem cesarju gor in dol«. Pozimi smo gradili pravcate utrdbe z zalogami v vodo namočenih in zmrznjenih sneženih kep. Obvladali smo vse položaje, imeli moč povsod in prizadevali staršem mnogo preglavic. Strašno je bil prizadet mežnarjev sadni vrt, kjer mu je soseska orabutala vse sadeže. Nekoč nas je nagnal, mi čez plotove in štrbunk naravnost na okna cvetlične grede. Drugič spet nas je presenetil in smo se morali potuhniti med solato. V gluhonemnico smo hodili na »fina« jabolka in oskrbnik g. Mijič, ki je še danes za svoja leta krepak, je prestal mnogo grenkih uric zaradi nas.

Največji doživljaj se je začel s prihodom madžarskih oddelkov v Meksiko, zemljišče, na katerem je zgrajena mestna hiša. Prostor je obdajal lesen plot, znotraj je samevalo nekaj hišic in hlevov. Madžari so stegovali vratove za dekleti, idočimi mimo plota, in jih vabili s sirenskimi glasovi, katerih nihče ni umel. Naučili smo jih doklicavati dekleta, seveda smo popačili smisel gorečih vabil, nakar je bilo mnogo krohota, zardevanja in bentenja. Zdajali so nam prazne tulce, komis, cigarete in sploh s svojimi uniformami vnašali posebno razpoloženje v okolico.

Udeleževali smo se živahnih političnih manifestacij ljubljanskega meščanstva. Razumeli seveda nismo nič. Pač pa smo pritegovali skupinam, ki so kričale in sicer ena: Živio Hribar; Pereat Kregar! — druga pa kajpak ravno narobe. Vem zgolj to, da me je to politično udejstvovanja obogatilo za prekrepko klofuto.

V ono dobo sežejo začetki nogometnega športa, katerega smo se oklenili z vsem navdušenjem. Hodili smo gledat SK Ilirijo na igrišče, kjer je danes velesejem. Občudovali smo »mašinco« Bremca, imenitnega vratarja Pelana, Pretnarja, Turka, Černeta in druge. Preden so prišli na tekmo Čehi, se je močno šušljalo o srednjem napadalcu tega moštva, ki da ima z desnico »smrtni šut« in sme tolči samo z levico. Ko je na tekmi pogodil namesto vrat prečko, se je ta zares kar zamajala, kljub tej reklami so Ilirijani klonili samo z 12:0, kar pa je pomenilo proti najmočnejšemu moštvu takratne Evrope velik uspeh. Mi smo si osvojili igrišče na škofovem travniku Vrhovčeve ulice, pozneje pa na travniku za gostilno Možina. Včasi sta nas prišla trenirat Turk in Černe. Med nami pritlikavci, katerih vsak je imel svojo tehniko, sta kar orala in drla z enega konca do drugega in zabijala gole kakor bi tresel hruške. Toda pozneje je naša enajstorica, ki so jo med drugimi sestavljali tudi brata Žargaja, Pokorn, Belič itd., ugnala tudi njuno tehniko s spotikanjem ali pa si se mu vrgel kar pod noge in je zletel čezte, nakar smo si pridobili potrebni ugled. Tekmovali smo s šiškarji in rakovniškimi, kjer se je sodilo kar z zvoncem. Pogodili smo nekaj oken, si oklestili bose noge do krvi, začenjali že z roso in končali z mrakom upehani in umazani po vsem obrazu. Nekateri kot Škofic so pozneje vstopili v razne klube in tamkaj širili svoje obzorje. Zvesti pa smo menda ostali tej igri vsi do današnjega dne, drugačnega in bolj naklonjenega športnemu udejstvovanju. Za spomin smo si obdržali nekaj polomljenih nog, nabreklih členkov in strast za čitanje sportnih člankov ter tisto povezanost, ki jo ustvari bojevito sodelovanje. V jedru pa je današnji šport hlastanje za uspehi, takrat pa je bil še zgolj igra.

Mestni ribnik v Tivoliju se je tudi tedaj odlikoval z umazanozeleno ali rumenosivo vodo ter kakimi desetimi večjimi čolni na dve ali štiri vesla in z malimi, kakršnim pravimo danes sandolini. Obe vrsti bi spadali v predpotopno ropotijo, težke in neokrelne škatle. Vesla, s katerimi si zagotovo zaslužil krasen, s krvjo podplut žulj v najkrajšem času. Kar pa ni nikogar oviralo, saj so bile te naprave nekaj najnovejšega, boljšega takrat nismo poznali. Plačal si menda groš za mali, desetico za veliki čoln in pol ure vožnje. Veslali smo divje, nekaj dni nas je bolel trebuh. Mali čoln se je sukal po lastnem preudarku kakor vrtavka, dokler nisi dobil prijema. Potem pa je šel ko veter in najrajši v breg. Spretnejši so seveda veslali stoje. Ti so se zdeli najimenitnejši. Onega popoldne sem se tudi jaz ojunačil. Bolj širok ko dolg sem se komaj skobacal pokonci. Alo! — in je šlo. Nenadno pa se je čolnič spomnil, da ne upoštevam ravnotežnih zakonov in se meni nič tebi nič vlegel postrani, ne meneč se za to, kako se bom rešil, oblečen in ves trd od nenadnega preokreta iz mokrih, kakšnih pa, valov. Valove sem izkonstruiral jaz, čolnič pa jo je potegnil daleč proč, da se ga nisem mogel oprijeti, plavati pa takrat še nisem znal, najmanj pa oblečen. Ne vem, ali prisebnost, brzkone pa instinkt, sta povzročila, da sem opustil plavalne gibe in skušal najti dno. Tisto glinasto dno! Stopil sem na prste. Natanko do polovice ust mi je segala voda. Brbraje mehurčke sem klical na pomo-mo-moč! Iz tega položaja me je potem, ko sem nudil gledalstvu dovolj cenene zabave, rešil čuvaj, ki je pridirjal s svojo motorko na vesla, me potegnil vsega cedečega se preko roba v čoln in me po obligatni pridigi ponosno izložil na breg. Slekel sem se do golega, sonce pa je posušilo obleko.

Pozimi smo se tu drsali in po nekem krasnem padcu sem upehan in ves vroč obsedel na tleh in iz žabje perspektive zijalasto opazoval elegantnen loke ženskih nožic, za kar sem bil kaznovan s težkim revmatizmom v členkih in zaradi več tednov trajajočega bolehanja s kopico dvoik v šoli. Revmatizem mi je ozdravil pokojni dr. Stare.

Da, ta zdravnik! Že osivel v koničasto brado ni poznal ure počitka. Peš ali na kolesu je vsak čas obiskoval bolnike, med katerimi je imel največ socialno šibkejših. Odlikovalo ga je plemenito srce in namesto honorarja je kajkrat poleg recepta, ki ga je napisal, dodal odgovarjajočo vsoto denarja za zdravila in za priboljšek k hrani. Poznala ga je vsa Ljubljana in se gotovo ne motim, da tudi daljna okolica. Zdravil je uspešno in se

PO SVETU

× **Z letalom se je vrgel na torpedo.** O velikem požrtvovanju nekega japonskega letalca poroča japonski dnevnik »Ašahi Šinbun«. Podčastnik Išikava je bil dodeljen oddelku vojnih letal, ki so imela nalogo, da spremljajo neko ladijsko skupino v delu Indijskega oceana, ki ga posebno ogražajo sovražnikove podmornice. Res je kmalu odkril neko podmornico, ki pa je že izstrelila tri torpeda proti spremljavi. Letalec je takoj opozoril ladje, da so pričele pluti sem in tja ter so se tako izognile dvema torpedoma. Tretji torpedo pa se je nevarno približal neki ladji, ki je bila polno natovorjena s četami. V tem trenutku je Išikava prenehal s svojimi poizkusi, da bi torpedo razbil z orožjem svojega letala, ter se je sam z letalom vrgel nanj. Ogromna detonacija ter velikanski vodni steber tik ob prevozni ladji sta pokazala njegovim tovarišem na krovu, kake usode jih je rešil ta izredno požrtvovalen letalec, ki je dal življenje za rešitev tovarišev.

× **Italijanski duhovnik proti strahovalnim napadom.** »Kot Italijan vas sovražim, kot duhovnik vam odpuščam,« s temi besedami je končal članek o bombardiranju Treviza, ki ga je napisal italijanski duhovnik Don Tito Zambelli in v katerem ta duhovnik najostreje obsoja angloameriške strahovalne napade. Dobesedno piše: »Obračam se do vas, vi morilci, zakaj ste napadli nebranjeno mesto? Zakaj ste hoteli toliko mirnih stanovanj in delavskih hiš izravnati z zemljo? Ali mislite, da boste utegnili opravičiti z zagotavljanjem, da so v Trevizu utrdbe kakršne koli vrste? Ne, kajti vi veste to sami prav točno.« Duhovnik opozarja nato Angloameričane na »poštene nemške vojne metode, ki prizanašajo civilnemu prebivalstvu, in to celo tudi, če v dotičnih mestih kar mrgoli Angležev.

× **Ob zavezniški zmagi bi bila vsa Evropa odprta Sovjetom.** V južnoafriškem parlamentu je imel vodja nacionalistične pozicije dr. Malan govor, katerega vsebino je priobčil list »Cape Orgus«. Če bi zmagali zavezniki, potlej ne bi bila prava zmagovalca in gospodarja v Evropi Američan ali Anglež, temveč bi to bil boljševik. To se že vidi iz brezobzirnosti, s katero Sovjeti že danes postopajo s svojimi zapadnimi sosedi. Anglija in Zedinjene ameriške države si niso upale niti protestirati proti postopku Sovjetov nasproti Poljski, najsi so šle v vojno zaradi Poljske. Boljševiški imperialistični militarizem in sovjetska ideologija sta nevarnejša od vsega drugega. V Angliji in Zedinjenih državah so po vsem videzu popolnoma pozabili, da so prej nekoč videli v Nemčiji edini branik proti boljševizmu in Sovjetski zvezi. Kakšne posledice pa bodo, če bo podlegla v tej vojni Nemčija, ki je edini branik proti boljševizmu? Boljševiška ideologija bo potlej globoko prežela evropsko celino ter bo ohromila tako nacionalizem kot edinost drugih držav. Vsa Evropa bo za Sovjete odprta, če zmagajo zavezniki. Stalin ve le predobro, da mu bosta v tem primeru pripadali Francija in Španija.

× **Največji angleški proces zaradi veriženja z živili.** Po vesti »Daily Expressa« je prišlo v Angliji do največjega kazenskega postopka zaradi veriženja z živili v tej vojni. V Sunderlandu sedi na zatožni klopi preko sto obtožencev, med katerimi je mnogo uradnikov angleškega prehranjevalnega ministrstva, ki so bili zapleteni v nezakonite posle neke znane velike trgovske firme.

× **Židovska hvalisanje Churchilla.** Palestinski židovski list se sedaj razpisuje o izidu židovskega svetovnega kongresa v Londonu. Po pisanju teh listov so odnošaji med Anglijo in židovstvom še vedno dobri, ker je Anglija še nadalje pripravljena podpirati židovske načrte v Palestini proti Arabcem. List »Davar« v Tel Avivu meni, da imajo židje v Churchillu svojega največjega angleškega prijatelja. Bivši romunski veliki rabin, ki se je udeležil kongresa, je prispel v Tel Aviv, da se pogaja z židovskimi krogi v Palestini zastran nastanjenja 140.000 židovskih beguncev.

× **Švicarsko obrtništvo o boljševizmu.** Švicarski dnevnik »Tat« je objavil dopis iz krogov švicarskih obrtnikov, ki jasno in trezno pojasnjujejo, »kaj vse bi lahko pričakovalo švicarsko obrtništvo od uvedb načrtnega gospodarstva po sovjetskih metodah«. Članek pravi: Vemo, da sovjetski sistem, ne le ne pripisuje obrtništvu nikakega pomena, temveč da ga je celo popolnoma uničil; zakaj v Sovjetski zvezi nima nihče pravice, da bi odprl obrtniško ali kako podobno delavnico domače industrije. Tudi kmečko gospodarstvo je bilo popolnoma kolektivizirano. Z izključitvijo osebne odgovornosti ter osebne podjetnosti, ki sta kot pogoj napredka zasidrana v obrtniškem in kmečkem stanu, je bila uničena tudi vsaka možnost izražanja osebne lastne volje. Namesto tega upoštevanja posameznika so postavili zahtevo po uveljavljanju splošnosti. Vendar se je prav v vojni pokazalo, da je le zavest lastne narodne samobitnosti in ne kakih mednarodnih tvorb, povzročila, da so ljudje branili to, kar daje po njihovem mnenju življenju vrednost. Sovjetsko navdušenje nekaterih maloštevilnih švicarskih slojev torej pač ne bo moglo najti odziva v obrtniškem sloju. Ne-le zato, ker bi postal s tem ogrožen njihov lastni obstoj, ker, kakor smo omenili, v Sovjetski zvezi obrtništvo že dolgo več ne obstoja, temveč tudi zaradi tega, ker je prav v Švici v obrtniških in kmečkih krogih čut za odgovornost in za lastno delo še vedno polnoveljaven. Za vsakega švicarskega obrtnika in kmeta, ki čuti, da je z dušo in telesom povezan z domovino in s svojim stanom, bo zatorej stalno nerazumljivo, kako morejo prav v Švici nekateri ljudje imeti za svoj ideal državo, v kateri sploh ne obstojata več svoboda in samostojno delovanje obrtnikov in kmetov, ki sta po švicarskih pojmih najvišji dobrini življenja.

× **Španski časopis o evropskem boju za obstoj.** Evropa se bori za svoj obstoj in zaradi tega se bodo evropski narodi bili do smrti, piše list »Informaciones« v članku »Čemu se bore?« List ugotavlja, da se vojna ne bije zaradi poljskega prehoda, niti ne zaradi neodvisnosti Češkoslovaške ali Poljske ali za že davno pokopano Atlantsko listino, temveč so ta svetovni spor povzročili židje, ki hočejo doseči svetovno gospostvo in zatiranje vseh ostalih plemen.

× **Z enoletno zamudo.** Aprila 1943 je bil pri Novi Gvineji potopljen veliki ameriški potniški parnik »President Coolidge«, ki je služil za prevoz čet. Ameriška vlada je letos 12. aprila z enoletno zamudo vendarle objavila, da je ta parnik v Pacifiku »trčil na mino«.

× **300 milijonov let stare ribe** je v Kodanju opisal Eigil Nielsen, 31 letni kandidat za doktorski naslov je proučil mnogo okamenin in med njimi je našel približno 300 milijonov let stare okamenele ribe. Udeležil se je znanstvene ekspedicije na Grenlandijo, kjer je zbral mnogo zanimivih podatkov o okameninah. Na podlagi odtisov v kamnih je izdelal mladi učenjak več vošćenih modelov čudovitih rib. Tako lahko zdaj ljudje vidijo, kakšne so bile pred 300 milijoni let živeče ribe. Seveda bo pa ostalo za vse čase nepojasnjeno vprašanje njihove barve, okusa in podrobnosti njihovega ustroja.

Rastline in nekatere živali vedo uganiti, kdaj bo mila ali huda zima. Maćehe in nekatere čebulnice — kakor jesenski podlesek in druge — poženejo korenine in nastavijo čebule mnogo globlje, če ne bo prihodnja zima huda. Pri jesenskem podlesku zavisi globočina čebulice, kakor so ugotovile meritve, v prav izredni meri od bodoče zime. Včasih je čebulica pred hudo zimo še globlje kakor pol metra v zemlji, pred milo pa komaj četrt metra. Kako rastline to uganejo, znanost še ni odkrila. Prav tako še ni dognano, zakaj ptice selilke odlete nekatera leta prej ali pozneje ter se tudi različno vračajo. Prav takšna uganka je vprašanje gostejših ali redkejših zimskih kožuščkov pri živalih.

---

vse do popolnega okrevanja brigal za bolnika. Ko je umrl, so ljudje izpregli konje in sami peljali krsto na pokopališče.

Drugi tak človekoljub se je pisal za Franceljna. Nihče ga ni klical drugače. Meni se je zdel takrat kakih pet in štirideset let star. Živel je iz rok v usta, postregel je vsakemu, saj je vse vedel in znal prijeti za vsako delo. Največkrat pa je prevažal ali prenašal kot mula. Pazil je na svojo zunanjost in nikoli se ni zdel zanemarjen. Od sile rad je imel mladino. »Francelj, Francelj!« smo ga klicali že od daleč in se spustili v dir. Obesili smo se mu za komolce in se mu laskali. Izbral je dva, tri, včasi pa, ko je dobro zaslužil, tudi deset ali več in jih peljal v kino. Takrat se je šopiril prvi ljubljanski »Kino Pate« v prostorih današnje trgovine Prelog pred Evropo. Dajali so Buffalo-Bila, prerijskega junaka, in zabavne kose z Maksom Linderjem, ki ga še vidim, kako se skriva v nekem haremu pod preprogo in kako sedajo nanj, misleč, da je divan, čemur smo se silno smejali. Pozneje nas je Francelj povabil v »Ideal«. Zadovoljili smo se s samim, četudi kar se da naivnim gibanjem nemih postav na ponjavi, spodaj pa je brenkal razglašen klavir kak Holzhakermarš, improviziral strele pušk in kanonov z razbijanjem po klavirju in stolih okrog sebe, pozneje s pripravami za mukanje in podobnega, sila zabavnega še več. Zaljubljene vzdihe in vzklike so oskrbeli vojaki in Micke, študentje in dekleta v naročju teme, strogo oko postave je včasi kar sredi predstave pogledalo z električnimi očmi v vse kote, nakar se je nadaljevalo tam zgoraj in tu spodaj.

Nekaj posebnega je bil nedeljski Tivoli s svojimi gugalnicami, lutkovnim gledališčem, kjer sta se pobijala Smrt in Gašperček, ki ju je spretno sukala, ovita okrog roke, nevidna sila pod polico, predstavljajočo oder. Potem si se lahko kar hitro fotografiral na avtomat, se preizkusil v streljanju in si ogledal panoptikum s krvavimi figurami iz zgodovine revolucij. Največji halô je napravil cirkus Kludski, prišel pa je tudi cirkus Zavatta, oba s sloni, levi, kamelami in smradom. Novejši čas je počistil prostor, ostali pa so drevoredi z zaljubljenimi pari.

Kdor se spominja velike maškarade na dvorišču belgijske vojašnice in ogromnega navala občinstva, bo gotovo obžaloval, da je ta zabava prenehala. Vojaki, med njimi pravcati žongerji, komiki in rokohitreci, so zabavali vse popoldne. Z navzdol obrnjenimi puškami in glasno stokaje so spremili Pusta do smetišča v kotu in odpalili salvo s kopiti v zrak. Po prostranem dvorišču so strašile čudne zveri na štiri noge, vmes ogromen slon, ki je moral nastopiti vsako leto. Po ulicah pa so se podile maškare in trkale na vrata, proseč darove. Zdaj smo pa olikani in si tega javno več ne privoščimo. Najrajši uganjamo maškare za štirimi stenami na najbolj uglajen način. Oni preprosti izraz atavistične radosti nad prihodom pomladi je nadomestil zahtevnejši, a bolj naravi odmaknjeni kult sredstva za stopnjevanje užitka.

Česar smo se na svoj poseben način veselili so bile šmarnice pri Šenpetru. Prihajali smo po doživljaje, za molitve nam ni bilo dosti. Ob tej priliki se je dozorevajoči drobiž šele prav razgledal in ugotovil, da skriva fara neverjetno število lepo opravljenih deklet in vražje zraslih fantov. Tu so se sklepala znanja na vse načine. Od plahega pogleda in zardenja se je vzpenjala lestvica vse do robatega pretepa zaradi simpatije, ki jo je kanil tekmec prevzeti. Tako sredi maja je že vsak našel svojo in ji dvoril, jo spremljal do hišnega praga ali do bližnjega vogala, da bi starši ne videli. Vse skupaj je pa bilo brez težjih pregreškov ter je ostalo v mejah morale. Vendar pa se je naši trojici, izmed katerih je Ciril užival prednost lepotice, primerilo tole. Stanovala je nekje blizu Zelene jame, lepotička sladkih oči, ki nas je vse tri zmedla. Toda njene oči so uhajale samo za Cirilom in tako sva se druga dva znašla v vlogah čuvarjev srečnega para, čeprav naju je ljubosumnost razjedala. Prijateljstva pa je več ko prazna beseda, zato sva ostala v pravi razdalji, ker si zaradi še nekaj dni šmarnic nisva utegnila poiskati vsak svoje. Po nekih šmarnicah sva ju spremljala do železniškega podvoza. Tam smo se navadno ločili. Nismo pa si še podali rok, kar pridrvi sosedov fant, pravi hrust, z grabljami v rokah in se zakadi med nas. Že je parkrat poštено zažvižgalo z grabljiščem, mi pa vsi trije kakor eden vanj. Povaljali smo se pod mostom, da se je videlo iz nastalega prahu zgolj nekaj razmršenih glav in umazanih hlač, s katerimi smo, sedaj že vsi na tleh, zasedli bojišče. Izpulili smo mu grablje, jih zlomili na njegovem hrbtu in ga nakadili domov. Lepotica je z dopadenjem opazovala bitko; dobil je pa ni nihče, ne mi, ne Ciril, ne oni, in tako je bilo vsem prav. Pozneje smo si fantje postali kar dobri prijatelji in si hinavsko zatrjevali, da nam do nje, ne enemu ne drugemu, ni nič. Nama dvema je ta izjava prišla iz srca, saj sva si mislila, če ni najino, naj pa ne bo niti tvoje, čeprav si prijatelj. In to nas je potem še bolj zvezalo; če bi se bilo pa zgodilo naopak, bi se bili na kraju krajev zagotovo skregali za vse večne čase.

Doma v tihi hišici Zalokarjeve ulice pa je medtem prihajala Smrt na obiske. Svet je odmeval od krvavih krikov svetovne vojne in tam so padala mlada življenja, tu pa je dozorevalo. Najprej mi je umrl oče Avgust. Tisto popoldne je ostala sestra Tončka sama z njim, jaz nisem mogel zdržati prihajanja koščene žene in tako se je ločil, medtem ko je mati Katarina v sosedni sobi, priklenjena na postelj, šepetala molitve za umirajoče. Potem, nekaj mesecev pozneje, je v krogu družine izdihnila trpinka mati. Nekaj mesecev kasneje je Tončka odšla v samostan in oblekla redovniško obleko. Odslej se je imenovala sestra Adalvina. Tudi stara postrežnica Lenka, ki se je bila z nami vred preselila in živela v podstrešini, je umrla. Ostal sem dobesedno sam. In potem sem odšel jaz, sedemnajst let star, na vojsko. Tako je izumrla hišica Adamičevih, z njo pa so zašli tudi dnevi šole v predmestju.

Toda samo navidezno, za nas, ki smo ji odrasli. Obogatena z izsledki svoje dobe pa živi naprej in je za te, ki jo doživljajo, prav taka, in če bodo kdaj o njej pisali, ne bo nič manj zanimiva. Na odru so pač drugi ljudje, mi pa smo gledalci, toda tudi mi smo igralci za koga, ki nas zdaj gleda. Večen je krog, prava slika košate sončnice, kakršna raste na vrtu pred šentpetrsko mežnarijo danes. Obrača se za soncem, a ne more do njega. Vzcvete, daje napoj, se ospé in rodi seme. Vse iz hrepenenja po življenju, ki je eno samo.

SMEŠNICE

NA DAVKARIJI

Podjetnik Glavan je prišel na davkarijo in zahteval davčnega upravitelja. Upravitelj pride in Glavan mu reče: »Prosim vas za mesec dni dopusta.«

Upravitelj: »Kako? Saj niste pri nas uslužbeni.«

Glavan: »Res je, toda jaz delam za vas že dvajset let...«

ZLOBNO

Peter: »Oče moje neveste je cenilec v zastavljalnici.«

Pavel: »No, potem pa že ve, kaj vse imaš!«

IZ UREDNIŠTVA

Pisatelj uredniku: »Prinesel sem vam naslov za imeniten roman in prosim za predujem.«

VIŠEK

»Rečem vam, moja žena je vzor reda, snage in čistoče. Naš kmečki dom je vsej občini za vzor. Moja žena vsako soboto še strašilom na polju preobleče perilo.«

EDINA MOŽNOST

A.: »Ali se res ne da premostiti brezdno med vami in vašo taščo?«

B.: »Seveda se da, toda le s poveljniškim mostom, na katerem bi ona stala.«

NA RAZSTAVI SLIK

Mojster bere v katalogu pod sliko št. 40: »Slika neznanega mojstra...«

Vajenec: »Kako pa potem sploh vedo, da je bil mojster?«

TEHNIČNI MOTIV

— Zakaj pa ste gospoda soproga tako razburili? Kaj vam je storil?

— Nič posebnega! A, danes mi mora pomagati pri iztepanju in če je razburjen, temeljiteje udari.

RAZLIKA

Profesor: »Kako uživa mravlja hrano?«

Dijak: »Prav tako kakor slon, samo dosti manj.«

CENENA NOBLESA

On: »Kaj si dala hišni pomočnici za god?

Ona: »Ker je boljše družine, sem ji dala na krožniku tvojo in mojo vizitko s pripisom: Vse najboljše!«

NEPREMISLJENO

Starejša gospodična: »Veste, gospod ravnatelj, jaz se dam vsako leto enkrat fotografirati.«

Kavalir: »Potem imate pa že kar lepo zbirko.«

ZLOBNO

»Prijatelj, napiši vendar kakšno dramo!«

»Zakaj?«

»Veš, rad bi spet enkrat slišal žvižganje v teatru...«

POBOLJŠANJE

Vaščanka: »Prej se je moj mož vsako nedeljo napil.«

Župnik: »Meni je obljubil, da bo odslej drugačen. Ali drži besedo?«

Vaščanka: »Točno! Zdaj ni nobeno nedeljo več pijan, pač pa med tednom.«

NEPREVIDNOST

Žena: »Zakaj se pa tako jeziš?«

Zdravnik: »Pomisli, kakšna smola! Na smrtni list mojega pacienta sem v rubriko ‚Vzrok smrti' zapisal — sebe!«

KAZEN

Gospa Rak: »Ali vi sami kuhate?«

Gospa Jak: »Samo takrat, kadar hočem moža jeziti!«

RAZTRESEN

»Oj, oj, edini svinčnik sem izgubil... To si moram takoj zapisati.«

V NEDELJO DOPOLDNE

Berač stopi v gostilniško sobo, kjer nekaj vaščanov popiva in kvarta, in prosi veseljake za milodar.

»Zgini! Ali te ni sram med dopoldansko službo božjo prosjačiti po krčmah?«

»Oprostite, da sem vas pri vaši pobožnosti motil!«

SKROMNA

Stric: »Torej, ljuba Milka, praviš, da imaš že pet odraslih hčerá. Ali si ne želiš kakšnega sina?«

Nečakinja: »Sina ne, pač pa zeta!«

BREZ ZAMERE

Mati: »Ivanček, povej, ali bi rajši danes pri meni obedoval, ali pri babici?«

Ivanček: »Ugani!«

Mati: »Pri meni!«

Ivanček: »Prosim, ugani še enkrat!«

GROŽNJA

Berač hišnemu gospodarju: »Ako mi ne boste ničesar dali, se bom pa na novopleskana hišna vrata naslonil in bom vse blato, ki je na moji obleki, nanje odložil.«

PROSTODUŠNO

Carinski uradnik: »Kaj imate v kovčku?«

Potnik: »Uganite, gospod!«

V ŽENITNI POSREDOVALNICI

Ženitni posredovalec: »Prosim, položite za vpisnino 100 lir.«

Ženin: »Če bi imel sto lir, gospod, se pač ne bi ženil!«

TOLAŽBA

»Kaj vam pa je, da ste tako slabe volje?«

»Zobje me bolijo!« odvrne starček.

»O, čestitam!«

»Kaj se norčujete ob mojih bolečinah!«

»Ne! Osemdesetletniku je treba le čestitati ob zobobolu!«

DOBRO ZNAMENJE

Jaka: »Ali misliš, da me je zdajle gospodična Majda opazila?«

Janez: »Seveda te je, drugače pa ne bi stran pogledala!«

BAHARIJA

»Ali je vaš gospod soprog že ozdravel?«

»Hvala! Danes je prvič zapustil naš salon in naših sedem sob.«

DOBRO SRCE

»Zakaj te kot hišni gospodar odpovedali stanovanje ubogemu človeku z osmimi otroki in ga postavili z družino in opremo na cesto?«

»Moje dobro srce ni moglo več prenašati revščine, ki jo je gledalo oko.«

ZVITO

Lovec: »Kaj delate tu v gozdu?«

Starka: »Vaša gospa je naročila, naj vas srečam, ker vam bo potem lahek izgovor, da niste nič ustrelili.«

Križanka št. 17

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1. štor, čok; 7. italijanska narodna jed (sedaj tekne tudi Slovencem); 13. doba, razdobje; 14. mesna jed, juha; 15. živo bitje; 17. obrtnik, žebelj z veliko glavo; 19. nenaraven; 21. zavesa; 25. utežne enote za drago kamenje; 26. reka v Angliji; 27. češki pisatelj; 28. vrsta rastlin; 29. cima, poganjek; 31. svetopisemska oseba; 35. malik; 38. prenaša; 39. listnato drevo (množ.); 41 zasledovalec, preganjalec; 42. začetnice slovenske knjižne zbirke; 43. moško ime; 44. del zidu; 45. tenko svileno blago; 47. diplomatski dopisi; 48. bog starih Slovanov; 50. skrajna točka osi; 53. v srednjem veku zveza nemških trgovcev v tujini; 54. zdravilišče v Slavoniji; 56. nedoločni zaimek; 59. z zaprekami, s težavami; 61. zadovoljen, ugodnega počutja; 62. široko, obilno, bohotno; 64. breme, naloženo blago; 67. obrtnik, izdelovalec toaletne potrebščine; 68. vzpetina pri Beogradu; 70. koledarji, letopisi; 72. odbit, zavrnjen; 73. igličasto drevesce.

Navpično: 1. nekdaj smo tako imenovali Bratislavo; 2. ubog; 3. cerkveni dostojanstvenik; 4. povzročajoč neprijetne občutke; 5 medmet; 6. velika posoda; 7. znoj; 8. predlog; 9. strežaj, postrežnik; 10. državna blagajna, imovina; 11. pogrešen; 12. mesec; 16. naziv, označba; 18. oče; 20. prerokovan, v najprej ugotovljen; 21. hčerin mož; 22. pristanišče v Siriji; 23. zabela; 24. okrajšano žensko ime; 25. večji kraj med Fočo in Nevesinjem; 30. gospodarska shramba; 32. deli nog; 33. živahen, poskočen, živ; 34. užaljen, razsrjen; 36. bivališče; 37. vrsta premikanja; 39. industrijska rastlina; 40. število; 45. škoda, izguba; 46. papirne enote; 48. trije enaki soglasniki; 49. vrsta žganja; 50. nesreča, ki lahko zadene ladjo; 51. srbohrvatski kazalni zaimek; 52. obrtnik; 53. mesto v Abesiniji (fon.); 55. žuželka; 56. grdo vreme; 57. grška črka; 58. okrogla opeka; 60. podzemeljski hodniki; 63. čevljarska potrebščina; 65. nekdaj naziv za najvišjega predstavnika Hrvatske; 66. otok v Jadranskem morju; 69. francoski spolnik; 71. medmet

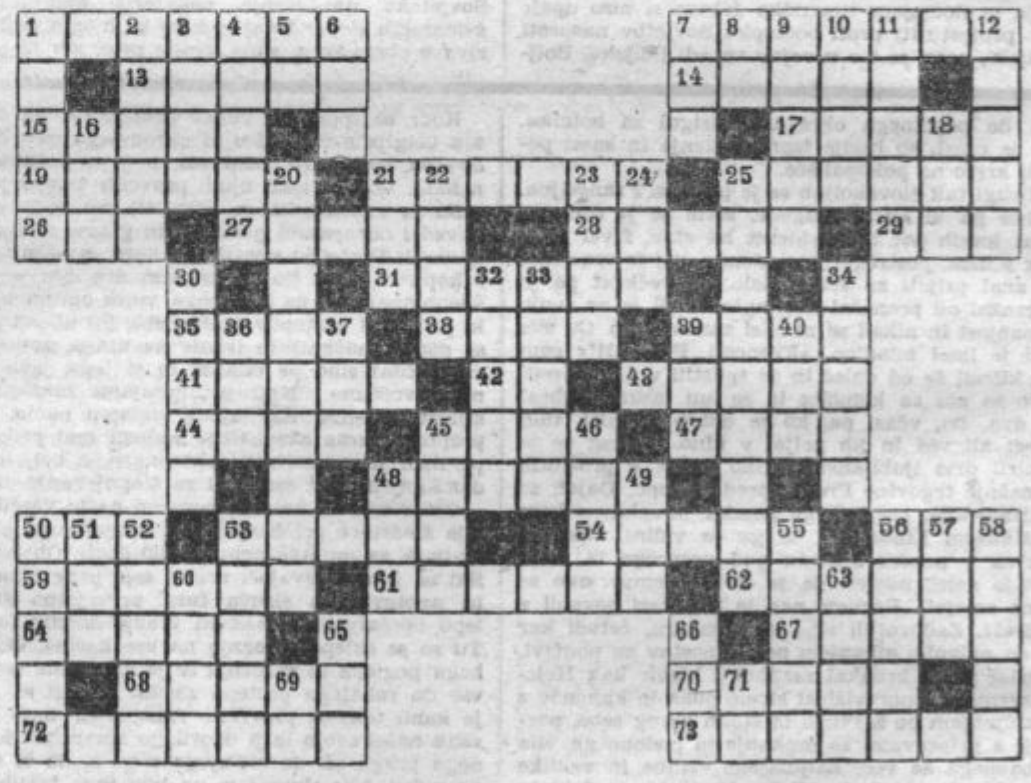

REŠITEV KRIŽANKE ŠT. 16

Vodoravno: 1. kaligrafija, 8. ljubezen, 13. vrt, 14. Mars, 16. din, 17. Ala, 20. sterilen, 24. bar, 26. teta, 27. hren, 28. emir, 29. gora, 30. Ita, 32. prijazen, 36. lev, 37. co, 38. kra, 40. kuge, 41. Had, 42. ne, 43. asi, 45. erar, 48. Ganimed, 51. dan, 52. velikan, 55. Alabama, 57. Kropa, 59. obala, 62. oj, 63. lirik, 66. oj, 67. itl, 68. polk, 70. ser, 71. do, 72. rak, 74. vlomilec, 78. jaz, 79. oven, 80. prav, 81. Erik, 82. soha, 83. Šar, 85. trenutek, 89. bor, 90. eks, 92. dire, 93. pod, 95. Cornovec, 96. zavarovanje.

Navpično: 1. kratica, 2. IV., 3. Grk, 4. rt, 5. imenik, 6. jar, 7. ari, 9. ud, 10. bik, 11. en, 12. naraven, 15. slezena, 18. letos, 19. ata, 20. srp, 21. ter, 22. Eme, 23. Nin, 24. bol, 25. arena, 31. prelati, 33. jug, 34. aga, 35. padalec, 39. arj, 41. Heb, 44. Ivo, 46. ako, 47. Rab, 49. ilo, 50. maj, 51. dar, 53. epi, 54. napoved, 56. mir, 57. Korošec, 58. rjava, 60. lom, 61. ali, 64. Idaho, 65 Kozarje, 69. kletev, 73. ker, 74. vrt, 75. Lar, 76. ere, 77. cik, 78. Job, 84. oko, 86. niz, 87. ura, 88. nov, 90. en, 91. sv., 93. po, 94. do.

Für das Konsortium — Za konzorcij »Domovine«: Josip Reisner, Direktor i. R. — direktor v p., Igriška 3. — Schriftleiter — urednik: Davorin Ravljen, Journalist — novinar, Stari trg 7. — Für die Druckerei — Za tiskarno »Narodna tiskarna«: Fran Jeran, Direktor — ravnatelj, Aleševčeva 6. — Alle in Laibach — vsi v Ljubljani.